

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีกฎหมายพิเศษเกี่ยวพันหลายฉบับ เช่น คดีอาญาเกี่ยวกับการบุกรุกเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าเพื่อการยึดถือครอบครองที่ดินในเขตป่าไม้ซึ่งถูกประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์ทับซ้อนกันหลายเขต คือ นอกจากที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินป่าไม้แล้วยังถูกประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตอุทยานแห่งชาติในเวลาเดียวกันด้วย ซึ่งผลจากการประกาศเขตป่าทับซ้อนกันเช่นนี้ ส่งผลให้การบุกรุกเข้าไปกระทำผิดจึงมีกฎหมายที่ต้องนำมาพิจารณาการกระทำอย่างน้อย 3 ฉบับคือ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งกฎหมายแต่ละฉบับประกาศใช้บังคับในช่วงเวลาที่แตกต่างกันและมีวัตถุประสงค์บางอย่างแตกต่างกัน ซึ่งแตกต่างจากคดีการกระทำผิดต่อกฎหมายอาญาทั่วไปที่การกระทำผิดโดยเจตนาใดเจตนาหนึ่งจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพียงฉบับใดฉบับหนึ่งเท่านั้น ส่วนคดีแพ่งนั้นโดยหลักแล้วมีกฎหมายสำคัญซึ่งบัญญัติในเรื่องความรับผิดทางแพ่งไว้โดยเฉพาะแล้ว คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 มาตรา 97 ซึ่งบัญญัติให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายจากการกระทำของตน แต่กฎหมายดังกล่าวก็มีได้บัญญัติในเรื่องค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายที่ต้องชดเชยไว้เป็นการเฉพาะ จึงมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องนำมาพิจารณาในเรื่องค่าสินไหมทดแทนอีกฉบับหนึ่ง คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด แต่บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดดังกล่าว เป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับแก่ความเสียหายระหว่างบุคคลหนึ่งต่ออีกบุคคลหนึ่งและโดยที่ค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะแตกต่างจากคดีละเมิดตามกฎหมายแพ่งทั่วไป ดังนั้น นอกจากผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายต้องศึกษาเรียนรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆให้ครบถ้วนแล้ว ต้องทราบและศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมที่เป็นบรรทัดฐานเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างถูกต้องเป็นธรรมด้วย

จากการที่ศาลยุติธรรมเห็นความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมและได้จัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คำพิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อมของศาลฎีกาเป็นบรรทัดฐานหรือเป็นแนวทางให้การตัดสินคดีสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามมาตรฐานสากล ไม่ล้าสมัยและเป็นแนวทางเดียวกันในทุกชั้นศาล หลังจากตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกาขึ้นแล้ว แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกาได้วางหลักกฎหมายและบรรทัดฐานไว้หลาย

ประการ แต่ไม่มีการรวบรวมแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผู้พิพากษาได้ศึกษาเป็นแนวทางและถือเป็นบรรทัดฐาน ทำให้ผู้พิพากษาขาดแนวทางและบรรทัดฐานในการพิจารณาพิพากษาซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีได้ หากมีแนวทางหรือบรรทัดฐานให้ผู้พิพากษาได้ศึกษาและยึดถือตามย่อมเป็นผลดีต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1. รวบรวมแนวคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมที่วางหลักสำคัญทางกฎหมายหรือวางหลักการใช้ดุลพินิจเพื่อเป็นข้อมูลในการพิพากษาคดีของศาลล่าง

2.2. เพื่อศึกษา รวบรวม วิเคราะห์แนวคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมที่แก้ไขข้อบกพร่องในการพิพากษาสั่งของศาลล่างอันจะช่วยลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

3. ขอบเขตของการศึกษา

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับขอบเขตแห่งความรับผิดชอบทางกฎหมายของบุคคลที่ก่อความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งทางอาญาและทางแพ่งที่มักมีปัญหาขึ้นสู่การพิจารณาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกาซึ่งส่วนใหญ่เป็นคดีกระทำผิดต่อกฎหมายป่าไม้ โดยการวิจัยเชิงเอกสารและมุ่งเน้นศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งวินิจฉัยปัญหาที่ศาลล่างพิพากษาหรือสั่งผิดหลงหรือไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย รวมทั้งศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมที่วางหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอันศาลล่างควรถือปฏิบัติ

3.2 ขอบเขตด้านเวลา เป็นการศึกษาระหว่างเข้ารับการอบรมหลักสูตร ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล รุ่นที่ 16 ระหว่างวันที่ 11 กรกฎาคม 2560 ถึงวันที่ 15 กันยายน 2560

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

4.1. ทราบหลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายสิ่งแวดล้อม

4.2. ทราบปัญหาข้อผิดพลาดในการพิพากษาหรือสั่งหรือการใช้ดุลพินิจของศาลล่าง

4.3. ทราบคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมและแนวทางการพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อม

4.4. เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยปัญหาต่างๆที่เกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาอยู่แล้วและยังไม่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาอันจะช่วยลดข้อผิดพลาดในการพิพากษาคดีได้ในอนาคตเพื่อลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลฎีกาต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของคำว่า อนุรักษ์

ตามหลักวิชานิเวศวิทยานั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การรักษาคู่ครองกระบวนการนิเวศที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อระบบการดำรงชีวิตของทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป
2. การสงวนความหลากหลายทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ และ
3. การใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืนจากทรัพยากรธรรมชาติ คือการใช้ประโยชน์ไม่เกินศักยภาพการผลิตสูงสุดที่ออกเงยจากฐานทรัพยากรนั้น

ซึ่งหลักการดังกล่าวน่าจะถือว่าเป็นพื้นฐานของความคิดทางกฎหมายไทยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ¹ และการอนุรักษ์ในความหมายข้างต้นนี้แตกต่างจากคำว่าอนุรักษ์ ตามที่ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ที่ว่า รักษาให้คงเดิม ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในความหมายของหลักวิชานิเวศวิทยา จึงไม่ได้มีความหมายไกลไปถึงขนาดที่ให้รักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้เหมือนเดิมทุกอย่างทุกประการ โดยไม่ให้เปลี่ยนแปลงหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเลยดังถ้อยคำที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ แต่หมายถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน ไม่เกินศักยภาพการผลิตสูงสุดที่ออกเงยจากฐานทรัพยากรนั้นด้วย

2. ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้

เดิมก่อนที่จะมีการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นในปี พ.ศ. 2439 นั้นการจัดการป่าไม้ของประเทศไทยเน้นในเรื่องการใช้ประโยชน์ของป่าไม้เพียงด้านเดียว กฎหมายที่ตราออกมาใช้บังคับเป็นเรื่องเกี่ยวกับการควบคุมการทำไม้สักซึ่งเป็นไม้ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ ต่อมาเกิดปัญหาการทำไม้มีค่าทางภาคเหนือมาก รัฐบาลไทยจึงขอความร่วมมือไปยังประเทศอังกฤษให้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญป่าไม้มาให้ ซึ่งประเทศอังกฤษได้จัดส่ง Mr. Slade มาให้รัฐบาลไทย หลังจาก Mr. Slade ตรวจสอบการทำไม้ในภาคเหนือแล้วได้เห็นข้อบกพร่องในกิจการป่าไม้ของไทยพร้อมเสนอแนะวิธีแก้ไขหลายประการ สรุปได้ว่า ให้มีการคุ้มครองพื้นที่ป่าไม้ไว้และจัดให้อำนวยประโยชน์แก่รัฐและประชาชนอย่างถาวรและให้รัฐเข้าจัดการป่าไม้เองโดยรัฐต้องมีสิทธิการถือครองเนื้อที่ป่าไม้ทั้งหมด และควรต้องมีบทบัญญัติว่าด้วยการจัดป่าเป็นป่าสงวนและการบันทึก

---

¹ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รายงานผลการศึกษาวิจัยโครงการศึกษาวิจัยกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและจัดการทรัพยากรธรรมชาติระยะที่หนึ่ง หน้า 12

สิทธิต่างๆที่มีอยู่เหนือการป่าไม้ การป้องกันการทำลายป่าไม้ มีการเก็บเงินผลประโยชน์และควบคุมไม้ระหว่างเคลื่อนที่รวมทั้งการถือครองพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น

หลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณารายงานของ Mr. Slade แล้วทรงจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นให้อยู่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย และแต่งตั้ง Mr. Slade เป็นเจ้ากรมป่าไม้คนแรก² หลังจากนั้นจึงได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ของประเทศไทยขึ้นหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติรักษาป่า พ.ศ. 2456 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นใช้เป็นมาตรการในการจัดการป่าไม้ให้ครอบคลุมถึงทรัพยากรไม้ รวมทั้งของป่าอื่นๆโดยควบคุมรักษาไม้กระยาเลย และของป่าต่างๆเพราะที่ผ่านมากฎหมายคงควบคุมแต่ป่าไม้สักเท่านั้น กฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับอยู่ระยะหนึ่งจนกระทั่งมีการตราและประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 จึงได้มีการยกเลิกกฎหมายฉบับดังกล่าว

2.1 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับควบคุมการทำไม้ในปัจจุบัน ไม่ปรากฏเหตุผลในการตรากฎหมาย แต่เมื่อพิจารณาหลักการของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวแล้วจะเห็นว่า มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการทำไม้จากป่าและควบคุมการนำไม้ออกมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการป่าไม้ รวมทั้งห้ามการเก็บหาของป่าบางชนิดที่ประกาศหวงห้ามไว้และห้ามทำลายป่า โดยกฎหมายฉบับนี้ได้มีการกำหนดประเภทของไม้หวงห้ามออกเป็น 2 ชนิด โดยไม้ที่ไม่หวงห้ามนั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต และกำหนดเขตควบคุมการกระทำแกไม้ออกเป็น 3 เขต ซึ่งสามารถแยกรายละเอียดได้ดังนี้

1. ไม้หวงห้ามในป่า

ไม้หวงห้ามที่ขึ้นอยู่ในป่านั้น กฎหมายแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

ไม้หวงห้ามประเภท ก. ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามธรรมดาที่การกระทำแกไม้ชนิดนี้ต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน

ไม้หวงห้ามประเภท ข. ซึ่งเป็นไม้หวงห้ามชนิดพิเศษ เพราะเป็นไม้หายากหรือไม้ที่ควรสงวนซึ่งไม่อนุญาตให้ทำไม้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นพิเศษจากรัฐมนตรี

2. ไม้หวงห้ามในที่ดินของเอกชน

ไม้หวงห้ามชนิดต่าง ๆ ที่กำหนดให้เป็นไม้หวงห้ามแม้จะขึ้นอยู่ในที่ดินของเอกชนนี้เป็นไม้ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง จึงมีการนำมาระบุไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ ๓ มาตรา 7 ว่า ไม้ทั้ง 17 ชนิด ซึ่งประกอบด้วย ไม้สัก ไม้ยาง ไม้ชิงชัน ไม้เก็ดแดง ไม้โอเม้ง ไม้พะยุงเกลบ ไม้กระพี ไม้แดงจีน ไม้ชะยูง ไม้ชิง ไม้กระซิบ ไม้พะยุง ไม้หมากพลูตักแต่น ไม้กระพีเขาควาย ไม้เก็ดดำ ไม้โอเม้ง และไม้เก็ดเขาควาย ไม่ว่าจะขึ้นอยู่ที่ใดในราชอาณาจักร เป็นไม้หวงห้ามประเภท ก. มีผลให้ไม้ทั้ง 17 ชนิดนี้ แม้จะขึ้นอยู่ในที่ดินที่เอกชนมีกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย หากจะนำไม้ไปใช้ประโยชน์ต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่เสียก่อน มิฉะนั้นจะเป็นความผิดมีโทษจำคุกและปรับในอัตราอย่างสูง

² พระนามและรายนามอธิบดีกรมป่าไม้ (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก [http:// www.forest.go.th](http://www.forest.go.th)

3. การกำหนดเขตควบคุมการแปรรูปไม้

หลักการที่สำคัญของพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ อีกประการหนึ่งคือ นอกจากการกำหนดประเภทและชนิดของไม้หวงห้ามตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว พระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ยังได้มีการกำหนดเขตควบคุมการกระทำแกไม้หวงห้ามขึ้นอีก 3 เขต คือ เขตควบคุมการแปรรูปไม้ เขตควบคุมสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ หรือสิ่งอื่นใดบรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้าม และเขตควบคุมไม้ในลำน้ำ แต่ในรายงานนี้ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงเฉพาะเขตควบคุมการแปรรูปไม้ซึ่งมักมีประเด็นขึ้นสู่การพิจารณาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา

เดิมเขตควบคุมการแปรรูปไม้กำหนดเฉพาะท้องที่บางจังหวัดที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรเห็นว่าจำเป็นต้องควบคุมเท่านั้น แต่ต่อมามีประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร เรื่อง กำหนดเขตควบคุมการแปรรูปไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2499 กำหนดให้ท้องที่ทุกจังหวัดทั่วประเทศเป็นเขตควบคุมการแปรรูปไม้ โดยให้ยกเลิกประกาศกำหนดเขตควบคุมการแปรรูปไม้ที่ประกาศไว้เดิมก่อนหน้าทั้งหมด มีผลทำให้พื้นที่ในประเทศไทยเป็นเขตควบคุมการแปรรูปไม้ทั้งประเทศตั้งแต่วันที่ 3 พฤศจิกายน 2499 เป็นต้นมา หากผู้ใดจะทำการแปรรูปไม้ ตั้งโรงงานแปรรูปไม้ ตั้งโรงค้ำไม้แปรรูป หรือมีไม้แปรรูปไว้ในครอบครอง ต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน มิฉะนั้นจะเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 48 ซึ่งมีระวางโทษตามมาตรา 73

อย่างไรก็ดี ผู้ร่างกฎหมายฉบับนี้เกรงว่าการประกาศกำหนดเขตพื้นที่ต่าง ๆ ดังกล่าวมา หรือการกำหนดชนิดไม้หวงห้ามต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายนี้ ไม่ว่าจะกระทำโดยออกพระราชกฤษฎีกาหรือออกประกาศรัฐมนตรี อาจทำให้ประชาชนไม่ทราบว่ามีรัฐได้ประกาศกำหนดพื้นที่ห้ามกระทำการ หรือประกาศชนิดไม้ชนิดใดให้เป็นไม้หวงห้ามไว้บ้าง จึงได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำเพื่อให้ประชาชนทราบโดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 5 ว่า พระราชกฤษฎีกาหรือประกาศรัฐมนตรีซึ่งกำหนดขึ้นตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้คัดสำเนาประกาศไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอและที่ทำการกำนัน หรือที่สาธารณสุขสถานในท้องที่ซึ่งเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ในส่วนนี้มีข้อที่ผู้กระทำผิดยกขึ้นต่อสู้เป็นประเด็นในชั้นฎีกาด้วย ดังจะได้กล่าวในบทที่ 4 ต่อไป

2.2 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ. ศ. 2507

นับตั้งแต่ต้นสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ถึงต้นสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) ประเทศไทยยังไม่มี การดำเนินการเรื่องการสงวนป่าแต่อย่างใด การควบคุมป่าไม้ในชั้นแรกคงควบคุมการทำไม้สักอย่างเดียว แต่ก็ควบคุมเฉพาะเรื่องภาษีเท่านั้น ส่วนการทำไม้กระยาเลยได้มีการควบคุมในระยะ ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติรักษาป่า พ.ศ. 2456 ข้อบังคับการป่าไม้ที่ใช้อยู่ใน ขณะนั้นคงมีเพียงกฎข้อบังคับวางระเบียบวิธีการรักษาป่าซึ่งกล่าวถึงเฉพาะการอนุญาตทำไม้ เท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงวิธีการรักษาหรือสงวนพื้นที่ป่าไม้แต่อย่างใด กฎหมายเกี่ยวกับการสงวนป่า จึงถูกตราขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2481 คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ.2481

กฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับอยู่ระยะหนึ่งจนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ขึ้นใช้บังคับแทน

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ มีเจตนารมณ์เพื่อที่จะสงวนป่าไม้ไว้เป็นเนื้อที่ประมาณร้อยละ 50 ของประเทศ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจรัฐกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติและกำหนดหลักการให้ราษฎรที่อ้างว่ามีสิทธิหรือได้ทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติก่อนวันประกาศกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติยื่นคำร้องเพื่อขอค่าทดแทน (มาตรา 12) หากไม่ยื่นถือว่าสละสิทธิในค่าทดแทน แต่ไม่ถือว่าเป็นการเสียสิทธิการครอบครองแต่อย่างใด เพราะการมีสิทธิครอบครองที่ดินหรือไม่ขึ้นอยู่กับตามกฎหมายที่ดินซึ่งจะกล่าวในลำดับต่อไป

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ มีหลักการที่เหมือนกับพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ประการหนึ่ง คือ เกรงว่าการประกาศกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งกระทำโดยออกกฎกระทรวงนี้ อาจทำให้ประชาชนไม่ทราบว่ามีรัฐได้ประกาศกำหนดพื้นที่ใดให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติบ้าง จึงได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำเพื่อให้ประชาชนทราบโดยบัญญัติไว้ใน มาตรา 8 ว่าให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้ายหรือเครื่องหมายอื่นแสดงแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติไว้ตามสมควรเพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ และมาตรา 9 บัญญัติว่า ให้ปิดประกาศสำเนากฎกระทรวงและแผนที่ท้ายกฎกระทรวง ตามมาตรา 6 วรรคสอง หรือมาตรา 7 วรรค ๓ ที่ทำการอำเภอหรือกิ่งอำเภอท้องที่ ที่ทำการกำนันท้องที่ และที่เปิดเผยเห็นได้ง่ายในหมู่บ้านท้องที่นั้น

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ มีความแตกต่างจากพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ประการหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ ไม่ได้กำหนดประเภทของไม้หวงห้ามเหมือนกับที่พระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ได้กำหนดไว้ แต่ได้นิยามคำว่า ไม้ ว่าหมายความว่า ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น กอ หรือเถา ไม่ว่าจะยืนต้นหรือล้มลงแล้ว และหมายความรวมถึง ราก ปุ่ม ตอ หน่อ กิ่ง ตา หัว เหง้า เศษ ปลายหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของไม้ ไม่ว่าจะถูกตัด ฟัน เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ขุด หรือกระทำโดยวิธีการอื่นใด จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงทำให้ไม้ทุกชนิดที่ขึ้นอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ทั้งหมด แม้ไม้ชนิดนั้นจะไม่ใช่ไม้หวงห้ามตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ หรือในพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม ฯ การกระทำแก่ไม้ทุกชนิดในเขตป่าสงวนแห่งชาติหากไม่ได้รับอนุญาตย่อมเป็นความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ มาตรา 14 มีระวางโทษตามมาตรา 31

2.3 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

การอนุรักษ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืชภายในพื้นที่เพื่อการศึกษาวิจัยทางธรรมชาติ ต้องมีการอนุรักษ์น้ำ มีการป้องกันภัยธรรมชาติและอนุรักษ์ความงามตามธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องกำหนดเขตพื้นที่เพื่อรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขึ้น พื้นที่ที่จะกำหนดให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านี้ ต้องเป็นพื้นที่ที่มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่อย่างชุกชุมด้วย อาจเป็นทั้งสัตว์ป่าหายากและใกล้สูญพันธุ์ รวมทั้งเป็นตัวแทนของภูมิภาคต่างๆที่มีสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่เหมาะสม มีขอบเขตพื้นที่กว้างใหญ่ในทุกภูมิภาคของประเทศ การกำหนดให้มีการคุ้มครองและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า การกำหนด

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าจึงถือกำเนิดขึ้นและอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 โดยห้ามกระทำการกิจกรรมต่างๆของมนุษย์ รวมทั้งผลกระทบจากภายนอกพื้นที่ ไม่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว เว้นแต่เป็นการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่ได้รับอนุญาตแล้ว

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับแทนพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 เนื่องจากมาตรการต่างๆตามกฎหมายฉบับเดิมไม่สอดคล้องกับการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และเพื่อให้สอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศในการที่จะร่วมมือกันสงวนคุ้มครองสัตว์ป่าของท้องถิ่น จึงได้ตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้นโดยมีเนื้อหาคุ้มครองสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่าโดยการกำหนดชนิดสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง และห้ามไม่ให้มีการครอบครองสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่า เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

กฎหมายฉบับนี้ ไม่มีการบัญญัติถึงหลักเกณฑ์และวิธีการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปิดประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า หรือกฎกระทรวงกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครอง ไว้ ณ สถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนทราบเหมือนเช่นพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ แต่บัญญัติในมาตรา 6 ว่า กฎกระทรวงที่ออกมาเพื่อกำหนดให้สัตว์ป่าชนิดใดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองนี้จะใช้บังคับวันใด ให้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงนั้น และบัญญัติไว้ในมาตรา 5 วรรคสองว่า กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

2.4 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ถูกตราขึ้นเพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้ ของป่า สัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ของป่าและภูเขาให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมไม่ให้เกิดการทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชน สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้เป็นเรื่องให้อำนาจรัฐกำหนดที่ดินให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีข้อห้ามกระทำการไว้หลายประการ เรียกได้ว่าแทบจะมิให้กระทำการใด ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติเลย นอกจากเพื่อการรักษาและความรื่นรมย์ของประชาชน

พระราชบัญญัตินี้ มีบทบัญญัติเหมือนพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ และพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ประการหนึ่งคือ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำเพื่อให้ประชาชนทราบถึงเขตอุทยานแห่งชาติ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 8 ว่า ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้าย หรือเครื่องหมายอื่นแสดงเขตอุทยานแห่งชาติไว้ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ

2.5 พระราชบัญญัติเลื่อยโซ่ยนต์ พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติเลื่อยโซ่ยนต์ พ.ศ. 2545 ถูกตราขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ป้องกันปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เพราะขณะนั้นมีการใช้เลื่อยโซ่ยนต์เป็นอุปกรณ์ในการตัดไม้และแปรรูปไม้กันมาก เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถใช้เป็นเครื่องมือตัดไม้

ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว รัฐจึงออกกฎหมายฉบับนี้มาควบคุมการนำเข้าและครอบครองเลื่อยโซ่ยนต์ จึงนับได้ว่ากฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองป้องกันรักษาป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชาติอีกฉบับหนึ่ง

เครื่องมือชนิดใดจะเป็นเลื่อยโซ่ยนต์ ฯ มีคำนิยามในมาตรา 3 ว่า “เลื่อยโซ่ยนต์ หมายความว่า เครื่องมือสำหรับใช้ตัดไม้หรือแปรรูปไม้ที่มีฟันเลื่อยติดกับโซ่ซึ่งขับเคลื่อนด้วยกำลังเครื่องจักรกล และให้หมายความรวมถึงส่วนหนึ่งส่วนใดที่เป็นส่วนประกอบของเครื่องมือดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีกำหนดในกฎกระทรวง” กฎหมายฉบับนี้มาตรา 2 บัญญัติให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือวันที่ 28 กันยายน 2545 แต่หลังจากกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ได้ออกกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของเลื่อยโซ่ยนต์ที่จะให้อยู่ในบังคับของกฎหมายฉบับนี้ทันที โดยเพิ่งมาออกกฎกระทรวงกำหนดลักษณะเลื่อยโซ่ยนต์และส่วนประกอบของเลื่อยโซ่ยนต์ ฉบับแรกเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2551 ให้ความหมายของเลื่อยโซ่ยนต์ว่า

“เลื่อยโซ่ยนต์ หมายความว่า

(1) เครื่องมือสำหรับใช้ตัดไม้หรือแปรรูปไม้ที่มีฟันเลื่อยติดกับโซ่ซึ่งขับเคลื่อนด้วยกำลังเครื่องจักรกลที่ผลิตและประกอบสำเร็จรูปเพื่อการใช้งาน ที่มีต้นกำลังเกินกว่า 2 แรงม้า โดยมีแผ่นบังคับโซ่ที่มีขนาดความยาวเกินกว่า 12 นิ้ว

(2) ส่วนหนึ่งส่วนใดที่เป็นส่วนประกอบของเครื่องมือตาม (1) ดังต่อไปนี้

(ก) เครื่องจักรกลต้นกำลังที่มีการออกแบบตัวเครื่องและอุปกรณ์ประกอบตัวเครื่องให้มีลักษณะหรือสภาพเพื่อนำมาประกอบเป็นเครื่องมือตาม (1) โดยเฉพาะ ที่มีต้นกำลังเกินกว่า 2 แรงม้า

(ข) แผ่นบังคับโซ่ ที่มีขนาดความยาวเกินกว่า 12 นิ้ว

กฎกระทรวงฉบับแรกใช้บังคับได้ประมาณ 4 ปี ต่อมาวันที่ 18 ตุลาคม 2555 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ออกกฎกระทรวงกำหนดลักษณะเลื่อยโซ่ยนต์และส่วนประกอบของเลื่อยโซ่ยนต์ ฉบับที่ 2 ยกเลิกกฎกระทรวงฉบับแรก โดยให้ความหมายของเลื่อยโซ่ยนต์ว่า

“เลื่อยโซ่ยนต์ หมายความว่า

(1) เครื่องมือสำหรับใช้ตัดไม้หรือแปรรูปไม้ที่มีฟันเลื่อยติดกับโซ่ซึ่งขับเคลื่อนด้วยกำลังเครื่องจักรกลที่ผลิตและประกอบสำเร็จรูปเพื่อการใช้งาน ที่มีต้นกำลังตั้งแต่ 1 แรงม้า โดยมีแผ่นบังคับโซ่ที่มีขนาดความยาวตั้งแต่ 12 นิ้ว

(2) ส่วนหนึ่งส่วนใดที่เป็นส่วนประกอบของเครื่องมือตาม (1) ดังต่อไปนี้

(ก) เครื่องจักรกลต้นกำลังที่มีการออกแบบตัวเครื่องและอุปกรณ์ประกอบตัวเครื่องให้มีลักษณะหรือสภาพเพื่อนำมาประกอบเป็นเครื่องมือตาม (1) โดยเฉพาะ ที่มีต้นกำลังตั้งแต่ 1 แรงม้า

(ข) แผ่นบังคับโซ่ ที่มีขนาดความยาวตั้งแต่ 12 นิ้ว

กฎกระทรวงฉบับที่ 2 นี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยลดแรงกำลังและขนาดความยาวแผ่นบังคับโซ่ของเลื่อยโซยนต์ลงจากที่ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงฉบับแรก โดยเดิมกฎกระทรวงฉบับแรกกำหนดให้อุปกรณ์ที่จะเป็นเลื่อยโซยนต์ตามกฎหมายนี้ ต้องมีต้นกำลังเกินกว่า 2 แรงม้า โดยมีแผ่นบังคับโซ่ที่มีขนาดความยาวเกินกว่า 12 นิ้ว แต่กฎกระทรวงฉบับที่ 2 กำหนดให้เลื่อยโซยนต์ตามกฎหมายนี้มีต้นกำลังตั้งแต่ 1 แรงม้า โดยมีแผ่นบังคับโซ่ที่มีขนาดความยาวตั้งแต่ 12 นิ้ว เนื่องจากเห็นว่า เลื่อยโซยนต์และส่วนประกอบของเลื่อยโซยนต์ที่มีเครื่องต้นกำลังตั้งแต่ 1 แรงม้าและมีแผ่นบังคับโซ่ขนาดความยาวตั้งแต่ 12 นิ้ว มีประสิทธิภาพสูงพอที่จะใช้ทำลายป่าได้แล้ว ดังนั้น ในการบังคับใช้พระราชบัญญัติเลื่อยโซยนต์ พ.ศ. 2545 จึงต้องพิจารณาว่าขณะกระทำความผิดเลื่อยโซยนต์ดังกล่าวเป็นเลื่อยโซยนต์ที่มีลักษณะตามที่กฎหมายและกฎกระทรวงกำหนดไว้อย่างไร

3. การกำหนดความผิดอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ตามที่ได้ศึกษามาข้างต้น เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อควบคุมคุ้มครองและป้องกันทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าไม้ เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า โดยกำหนดมาตรการทางอาญาห้ามกระทำการต่าง ๆ ที่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะความผิดทางอาญาได้ดังนี้

3.1 ความผิดที่กระทำในพื้นที่ป่าซึ่งไม่ใช่เขตพื้นที่อนุรักษ์

ความผิดลักษณะนี้คือ การกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งสามารถแบ่งเป็นความผิดต่างๆที่เป็นความผิดหลักได้ดังนี้

1. ความผิดฐานทำไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 11 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 73
2. ความผิดฐานเก็บหาของป่าหวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 29 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 71 ทวิ
3. ความผิดฐานค้าหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งของป่าหวงห้ามเกินปริมาณที่กำหนดโดยไม่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 29 ทวิ ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 71 ทวิ
4. ความผิดฐานนำไม้หรือของป่าเคลื่อนที่โดยไม่มีใบเบิกทางกำกับตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 39 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 71 ทวิ
5. ความผิดฐานแปรรูปไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต ฐานตั้งโรงงานแปรรูปไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต และฐานมีไม้แปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 48 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 73

6. ความผิดฐานก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่าหรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำลายป่า หรือเข้ายึดถือครอบครองป่าเพื่อตนเองหรือผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 54 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 72 ตรี

7. ความผิดฐานมีไม้หวงห้ามอันยังมีได้แปรรูปไว้ในครอบครองตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 69 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตราเดียวกัน

3.2 ความผิดที่กระทำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ความผิดลักษณะนี้คือ การกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งสามารถแยกกล่าวดังนี้คือ

1. การกระทำความผิดในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเป็นความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มีฐานความผิดหลัก คือ

ความผิดฐานยึดถือ ครอบครอง ทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ หรือเก็บหาของป่าหรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติโดยไม่ได้รับอนุญาต ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ มาตรา 14 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 31

2. การกระทำความผิดในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นความผิดต่อพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีฐานความผิดที่สำคัญ คือ

ความผิดฐานยึดถือ ครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ มาตรา 16 (1) ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ใน มาตรา 24

ความผิดฐานเก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งไม้ ยางไม้ แร่หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ มาตรา 16 (2) ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 24

ความผิดฐานทำด้วยประการใด ๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ มาตรา 16 (4) ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 24

ความผิดฐานเข้าไปดำเนินกิจการใด ๆ เพื่อหาผลประโยชน์โดยไม่ได้รับอนุญาต ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ มาตรา 16 (13) ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 27

3. การกระทำความผิดในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ซึ่งเป็นความผิดต่อพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 มีฐานความผิดที่สำคัญ คือ

ความผิดฐานล่าหรือพยายามล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ฯ มาตรา 16 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 47

ความผิดฐานมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน หรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ฯ มาตรา 19 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 47

ความผิดฐานล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ฯ มาตรา 36 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 53

ความผิดฐานยึดถือหรือครอบครองที่ดินหรือปลูก หรือก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือตัด โคน แฝ้วถาง เเผา หรือทำลายต้นไม้หรือพฤษชาติอื่นในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ฯ มาตรา 38 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 54

ความผิดฐานล่าสัตว์ป่า หรือยึดถือครอบครองที่ดิน หรือตัด โคน แฝ้วถาง เเผา ทำลายต้นไม้หรือพฤษชาติอื่นในเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ฯ มาตรา 42 ซึ่งกฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 54

4. สิทธิชุมชน

4.1 ความหมายของสิทธิชุมชนในประเทศไทย

สิทธิชุมชนมีลักษณะอย่างไรนั้น มีผู้ให้ความหมายไว้ เช่น

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก อธิบายความหมายของสิทธิชุมชน (Community Rights) ไว้ว่า คือ “ สิทธิของกลุ่ม หรือของชุมชน หรือเป็นสิทธิร่วมเหนือทรัพยากรของชุมชนอันกินความตั้งแต่ดิน น้ำ ป่า ทรัพยากรพันธุกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิทธิตามธรรมชาติ สิทธิประเพณีของชุมชนในการดูแลและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน ทั้งนี้เพราะชุมชนท้องถิ่นจะอยู่รอดและพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนและมีศักดิ์ศรีได้ จำเป็นต้องมีสิทธิขั้นพื้นฐานในการใช้และดูแลทรัพยากรอย่างยั่งยืน สิทธิชุมชนดังกล่าวยังรวมถึงการปฏิเสธการรุกรานจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรของชุมชน”³

รองศาสตราจารย์ ดร. มานิตย์ จุมปา ให้ความหมายของสิทธิของชุมชนท้องถิ่นว่า หมายถึง “ สิทธิร่วมเหนือทรัพย์สินของชุมชน สมาชิกของชุมชนซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาท้องถิ่น เหตุที่จะต้องมีการรับรองสิทธิชุมชนไว้ เพราะในทางปฏิบัติชุมชนในท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ตามจารีตประเพณีและวิถีชีวิตที่มีแต่เดิมในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและรักษาไว้ซึ่งสภาพสิ่งแวดล้อม บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิชุมชนนี้แตกต่างไปจากส่วนอื่น ๆ ตรงที่บทบัญญัติส่วนอื่นของรัฐธรรมนูญมุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกแต่ละคน ...”⁴

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ ปรกติ อธิบายว่า สิทธิชุมชน เป็นสิทธิในความเป็นตัวตนของคนที่อยู่ร่วมกันในวิถีชีวิตแบบพื้นบ้าน หรือผูกพันกับฐานทางทรัพยากร มีแบบแผนการดำเนินชีวิต มีสิทธิขั้นพื้นฐานในการเป็นชุมชน ไม่ว่าจะมิถูกกฎหมายรับรองสถานะบุคคลหรือไม่

³ เสน่ห์ จามริก, (2545), สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมายและความเป็นจริงทางสังคม อ้างใน จรัญ โฆษณานันท์. หน้า. 396

⁴ มานิตย์ จุมปา, (2541) รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่ หน้า. 62 -64

หรือมีกฎหมายรับรองสิทธิหรือไม่ สิทธิชุมชนมีอยู่ตามธรรมชาติอยู่แล้ว ไม่ใช่เรื่องใหม่ในระบบกฎหมายไทย

4.2 การรับรองสิทธิชุมชนตามกฎหมายของประเทศไทย

ประเทศไทยมีการนำคำว่า สิทธิชุมชน มาบัญญัติไว้เป็นบทบัญญัติของกฎหมายครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 46 ความว่า “ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ” แต่จากการที่บทบัญญัตินี้มีถ้อยคำว่า ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายหมายบัญญัติ จึงถูกตีความว่า บทบัญญัติในเรื่องสิทธิชุมชนดังกล่าวยังไม่ผลบังคับจนกว่าจะมีกฎหมายบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนนี้เป็นการเฉพาะเสียก่อน เพราะคำว่า ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นเงื่อนไขที่ต้องมีกฎหมายบัญญัติออกมาตามมาตรา ๕ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5818/2549) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 จึงแก้ไขถ้อยคำในหมวดของสิทธิชุมชนโดยตัดคำว่า ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติออก เพื่อให้มีการบังคับตามสิทธิได้ทันที หลังจากนั้นก็มีคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2552 และคำสั่งศาลปกครองสูงสุดในคดีคำร้องที่ 586/2552 วินิจฉัยว่า สิทธิของบุคคลที่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญรับรองไว้ย่อมได้รับความคุ้มครองและมีสภาพบังคับทันทีที่รัฐประกาศให้มีผลใช้บังคับ โดยไม่ต้องรอให้มีการบัญญัติกฎหมายอนุวัติการมาใช้บังคับก่อน การที่ยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการใช้สิทธิดังกล่าวนี้ไม่ใช่เหตุที่องค์กรของรัฐจะยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างเพื่อปฏิเสธไม่ให้ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าวได้ เพราะโดยหลักการใช้และตีความกฎหมายเจตนารมณ์ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศจะมีผลตามที่บัญญัติทันทีไม่ว่าจะมีบทบัญญัติให้ต้องมีการตรากฎหมายกำหนดรายละเอียดในเรื่องดังกล่าวหรือไม่

ปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 43 ให้สิทธิชุมชนจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติโดยสิทธิดังกล่าวหมายความรวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการด้วย

4.3 สิทธิชุมชนในต่างประเทศ

ในระบบกฎหมายต่างประเทศมีการบังคับใช้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และเนปาล ดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.3.1 สิทธิชนพื้นเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา

ระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับว่าชนเผ่าอินเดียนแดงเป็นผู้มีสิทธิเหนือที่ดินมาแต่เดิมตามกฎหมายธรรมชาติ รัฐบาลได้ทำสนธิสัญญากับชนเผ่าพื้นเมืองต่างๆ

รับรองสิทธิในที่ดินของชนเผ่าเหล่านี้ รูปแบบของสิทธิเหนือที่ดินของชนเผ่าต่างๆ นั้น เรียกว่า ownership in common หรือเป็นสาธารณสมบัติชนิดหนึ่งซึ่งสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของสมาชิกแห่งชุมชนพื้นเมืองต่างๆ การใช้สาธารณสมบัติดังกล่าวกฎหมายกำหนดให้เป็นไปตามจารีตประเพณีของแต่ละชนเผ่าและชนเผ่ายังมีอำนาจจัดการทรัพยากรในดินแดนที่ตนครอบครองอยู่ แต่ไม่ตัดอำนาจรัฐในการเข้าจัดการดูแลและให้กรรมสิทธิ์แก่เอกชน แต่สิทธิของเอกชนนี้ก็ไม่ตัดสิทธิใช้สอยและได้ประโยชน์ของชนเผ่าพื้นเมืองที่มีมาตามจารีตประเพณี⁵

4.3.2 สิทธิชนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา

ศาลฎีกาของประเทศแคนาดาได้ตัดสินคดีรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองไว้หลายคดี เช่น คดี Calder v. A-G ศาลมีความเห็นโดยอ้างอิงคดีของศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา คือ คดี Johnson v. McIntosh และคดี Cramer v. United States ว่าสิทธิของชนพื้นเมืองดำรงอยู่ในระบบ Common Law โดยไม่เกี่ยวกับการรับรองอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด⁶

4.3.3 สิทธิชนพื้นเมืองในประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียมีชนพื้นเมืองคือ ชาวอะบอริจิน อาศัยอยู่ก่อนที่สหราชอาณาจักรจะเข้ามายึดครองเป็นอาณานิคมซึ่งชนพื้นเมืองดังกล่าวไม่ได้รับการรับรองสิทธิใด ๆ ต่อมาเมื่ออิทธิพลความคิดในการรับรองสิทธิของชนพื้นเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ส่งผลต่อแนวคิดทางกฎหมายของออสเตรเลียในปี ค.ศ. 1966 จึงได้ตรากฎหมาย Aboriginal Lands Trust Act.1966 เพื่อรับรองสิทธิชนพื้นเมืองในพื้นที่ขนาดเล็กในเขตสงวนสำหรับชนพื้นเมือง และในปี ค.ศ. 1972 รัฐบาลสหพันธ์ได้เสนอแนวทางการรับรองสิทธิชนพื้นเมืองในพื้นที่ที่สืบทอดมาตามจารีตประเพณี และต่อมาในปี ค.ศ. 1976 ได้ประกาศใช้ Aboriginal Lands Rights (Northern Territories Act 1976) และต่อมารัฐต่างๆ ได้ตรากฎหมายรับรองสิทธิในที่ดินของชนพื้นเมืองตามมา⁷

4.3.4 สิทธิชนพื้นเมืองในประเทศเนปาล

เป็นสิทธิในระดับรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญชั่วคราวของราชอาณาจักรเนปาล (Interim Constitution Of Nepal 2007) ได้รับรองสิทธิของชุมชนไว้ในมาตรา 14 ที่บัญญัติถึงสิทธิของจันทาลและการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติโดยรับรองที่จะไม่เลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติหรือเยี่ยงจันทาลไม่ว่าจะเพราะเหตุแห่งวรรณะ ภูมิภาคของครอบครัว ชุมชนที่อยู่อาศัย การกระทำอันเป็นการเลือกปฏิบัติจะได้รับการลงโทษและผู้ที่ถูกกระทำการดังกล่าวนั้นจะได้รับค่าสินไหมทดแทน⁸

เมื่อพิจารณาในแง่เนื้อหาแห่งสิทธิชุมชนของประเทศต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นสิทธิของชนเผ่าดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในดินแดนก่อนการก่อตั้งรัฐชาติของประเทศต่าง ๆ ซึ่งต่าง

⁵ กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2550) สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน หน้า.75

⁶ พิเชษฐ์ เมลาณนทีและคณะ คู่มือตุลาการด้านคดีสิทธิชุมชน กฎหมายสังคม หน้า 54-55

⁷ โสภณ ตะดิโชติพันธุ์และคณะ (2550) รายงานฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการวิจัยเพื่อการปรับปรุงกฎหมายตามยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนกรณีกลุ่มกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คณะบุคคลจัดการทรัพยากร หน้า 12-48

⁸ รายงานฉบับสมบูรณ์ เฟิงอั้ง หน้า 11-15

จากประเทศไทยในรายละเอียดต่าง ๆ อยู่หลายประการ การตีความเรื่องสิทธิชุมชนตามกฎหมายของประเทศไทยจึงต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป

5. หลักและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากหลักการทางสิ่งแวดล้อมและกฎหมายว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติตามที่ได้ศึกษามาข้างต้นแล้ว ยังมีหลักการและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ผู้ศึกษาขอเสนออีกหลายประการ ดังนี้

5.1 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ถูกตราขึ้นโดยมีเหตุผลคือ ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญของการทำเกษตรกรรม แต่ปรากฏว่าในขณะนั้นเกษตรกรได้รับความเดือดร้อนต้องสูญเสียสิทธิในที่ดิน กลายเป็นผู้เช่าที่ดินต้องเสียค่าเช่าในอัตราสูง เกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรม ส่งผลให้เกิดภาวะความยุ่งยากทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการเมือง จำเป็นที่รัฐต้องแก้ไขปัญหาโดยวิธีการปฏิรูปที่ดินเพื่อช่วยเกษตรกรให้มีที่ดินทำกินและการใช้ที่ดินเกิดประโยชน์มากที่สุดเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่เกษตรกร เพื่อสนองนโยบายแห่งรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำของประชาชน จึงได้มีการตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้นใช้บังคับ

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมโดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อ เว้นคืนจากเจ้าของที่ดินซึ่งไม่ได้ทำประโยชน์ด้วยตนเองหรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ฯ จัดให้เกษตรกรผู้มีที่ดินของตนเองหรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ ได้เช่าซื้อ เช่า หรือทำประโยชน์ โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผล⁹

กฎหมายการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมาตรา 26 บัญญัติให้อำนาจ ส.ป.ก. นำที่ดินของรัฐหลายประเภทมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินและกำหนดยกเว้นให้นำที่ดินมาดำเนินการได้โดยไม่ต้องเพิกถอนสภาพตามกฎหมายอื่นเสียก่อน เพราะการปฏิรูปที่ดินต้องการช่วยเหลือผู้ที่ทำกินด้วยความรวดเร็ว ตัดขั้นตอนที่จะทำให้เวลาดำเนินการล่าช้าออกไป ผู้ศึกษาจะขอล่าถึงเฉพาะที่เกี่ยวกับรายงานนี้คือ ตามมาตรา 26 (4) บัญญัติว่า “ เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในท้องที่ใดแล้ว... (4) ถ้าเป็นที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในที่ดินเขตป่าสงวนแห่งชาติส่วนใดแล้ว เมื่อ ส.ป.ก. จะนำที่ดินแปลงใดในส่วนนั้นไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินมีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติในที่ดินแปลงนั้นและให้

⁹ วนิตา พรไพบูลย์ . (2552) คำอธิบายกฎหมายที่ดินและป่าไม้ เอกสารสิทธิในที่ดินและการตรวจพิสูจน์สิทธิในที่ดิน กองนิติการ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หน้า 342

ส.ป.ก. มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้โดยไม่ต้องดำเนินการเพิกถอนตามกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ...”

บทบัญญัติดังกล่าวนี้ เป็นข้อยกเว้นของการยกเลิกหรือเพิกถอนเขตป่าที่ได้ประกาศไว้แล้ว คือ กฎหมายกำหนดให้การประกาศเขตปฏิรูปที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้น มีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติโดยไม่ต้องประกาศเพิกถอนตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ อีก แต่ก็มีเงื่อนไขตามกฎหมายอยู่ คือ แม้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว แต่กรมป่าไม้ยังไม่ส่งมอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. ดำเนินการนำที่ดินแปลงนั้นไปปฏิรูปที่ดิน ที่ดินดังกล่าวยังเป็นป่าสงวนแห่งชาติอยู่ และป่าสงวนแห่งชาติจะมีผลถูกยกเลิกก็ต่อเมื่อมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินและกรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. แล้ว จึงจะมีผลทำให้พื้นที่นั้นไม่เป็นป่าสงวนแห่งชาติอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ข้อที่ควรทราบคือ แม้จะไม่เป็นพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติแล้วก็ตาม หากผู้ใดจะตัดไม้ในที่ ส.ป.ก. จะต้องยื่นคำร้องขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน มิฉะนั้นเป็นความผิดฐานทำไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ซึ่งมีโทษถึงจำคุก ซึ่งจะได้กล่าวในบทที่ 4 ต่อไป

5.2 พระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508

การจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่มีอยู่ก่อนใช้บังคับประมวลรัษฎากรเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2482 แต่แยกประเภทกันอยู่ตามประเภทการใช้ที่ดิน เมื่อประมวลรัษฎากรใช้บังคับจึงมีการปฏิรูปการจัดเก็บภาษีอากรในประเทศไทย มีการวางรูปแบบการจัดเก็บภาษีเงินได้เป็นระบบมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2495 มีการบัญญัติในประมวลรัษฎากรว่าด้วยภาษีบำรุงท้องที่โดยให้กรมสรรพากรเป็นผู้จัดเก็บ มีลักษณะของการจัดเก็บเช่นเดียวกับเงินช่วยบำรุงท้องที่ แต่เงินที่จัดเก็บได้นั้นถือว่าเป็นรายได้ของส่วนกลาง ไม่ใช่ของท้องถิ่นโดยตรง โดยให้อำนาจรัฐจัดสรรรายได้นี้ให้แก่ท้องถิ่นแห่งใดแห่งหนึ่งเห็นว่าสมควรและจำเป็น ต่อมาเห็นว่าภาษีบำรุงท้องที่ตามประมวลรัษฎากรนี้ แม้กรมสรรพากรเป็นผู้จัดเก็บแต่ก็ให้กันไว้ต่างหากเพื่อใช้ในการบำรุงท้องที่ในเขตท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นการไม่สะดวก และเสียเวลาในการดำเนินการเพราะมีหลายขั้นตอน หากให้ท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้จัดเก็บและเป็นรายได้ของท้องถิ่นโดยตรงจะสะดวกและเหมาะสมกว่า จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ในปี พ.ศ. 2508 พระราชบัญญัตินี้จึงถูกตราขึ้นเพื่อมอบหมายให้ราชการส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่แทนกรมสรรพากรซึ่งเดิมเป็นผู้ควบคุมจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ แต่ก็ให้กันไว้ต่างหากเพื่อใช้จ่ายในการบำรุงท้องที่ในเขตท้องถิ่นนั้น ๆ กฎหมายฉบับนี้จึงถูกตราขึ้นเพื่อใช้เป็นมาตรการในการจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่แทนการจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ตามประมวลรัษฎากรเดิม¹⁰

การจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายฉบับนี้ ล่วงเลยเวลามา 50 ปีเศษแล้ว ผู้ศึกษาไม่พบว่าการบังคับใช้กฎหมายมีปัญหาข้อขัดข้องใดไม่ทางด้านตัวบทกฎหมาย ผู้มีหน้าที่จัดเก็บและผู้มีหน้าที่เสียภาษี ปัญหาที่ผู้ศึกษาพบคือ มีการนำแบบ

¹⁰ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. กฎหมายว่าด้วยการจัดเก็บภาษีท้องถิ่น การบริหารท้องถิ่น สำหรับนักบริหารภาครัฐและเอกชน หน้า 165

ชำระภาษีบำรุงท้องที่และใบเสร็จรับเงินภาษีบำรุงท้องที่มากกว่าอั่งในคดีบุกรุกยึดถือครอบครอง ป่าว่าตนมีสิทธิครอบครองทำกินเนื่องจากการเสียภาษีบำรุงท้องที่ หรือมีแบบ ภ.บ.ท. 5 หรือ ใบเสร็จรับเงินภาษีบำรุงท้องที่ เป็นหลักฐาน ซึ่งเอกสารดังกล่าวเป็นแบบประเมินและ ใบเสร็จรับเงินการเสียภาษีบำรุงท้องที่ ไม่มีการระบุที่ตั้งที่ดินและเป็นเพียงหลักฐานแสดงว่าผู้แจ้ง ได้เสียภาษีบำรุงท้องที่ตามพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 เท่านั้น ไม่ใช่หลักฐาน แสดงว่าเป็นผู้มีสิทธิในที่ดินตามกฎหมายแต่อย่างใด

5.3 โทษริบทรัพย์สิน

การริบทรัพย์สินกระทำเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลจากการกระทำความผิด ของตนโดยริบสิ่งที่ได้มาในการกระทำความผิดหรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด การริบ ทรัพย์สินเป็นโทษที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น โดยเฉพาะก็ได้ หลักกฎหมายเรื่องการริบทรัพย์สินตามบทบัญญัติของกฎหมายอาญาและ กฎหมายอื่นนั้น ผู้ศึกษาขอกล่าวเฉพาะการริบทรัพย์สินที่มีปัญหาขึ้นสู่การพิจารณาของแผนกคดี สิ่งแวดล้อม ดังนี้

5.3.1 การริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

การริบทรัพย์สินตามหลักกฎหมายอาญาแบ่งออกได้เป็น 3 กรณี คือ

1. ทรัพย์สินที่ศาลจะต้องริบเสมอ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม (มาตรา 32)
2. ทรัพย์สินที่ศาลจะต้องริบเสมอ เว้นแต่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการ กระทำความผิด (มาตรา 34)
3. ทรัพย์สินที่อยู่ในดุลพินิจของศาลว่าจะริบหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้ เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด (มาตรา 33)

โดยหลักแล้ว โทษริบทรัพย์สินที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาใช้เป็นหลักใน การลงโทษริบทรัพย์สินตามกฎหมายอื่นด้วย เว้นแต่กฎหมายนั้นจะมีบทบัญญัติเป็นพิเศษ และแม้ กฎหมายว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีบทบัญญัติให้ริบทรัพย์สินเป็นพิเศษก็ตาม บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 ถึงมาตรา 37 ก็อาจนำมาใช้กับการลงโทษริบ ทรัพย์สินตามกฎหมายว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ด้วย ในกรณีที่ไม่อาจลงโทษริบ ทรัพย์สินตามบทบัญญัติในกฎหมายดังกล่าวได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 906 / 2486, 1579 / 2505, 176/2506)

5.3.2 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 มีข้อความตอนหนึ่งว่า ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว... แสดงว่าอาจมีกฎหมาย บัญญัติโดยเฉพาะไว้อีกให้ริบทรัพย์สินโดยเหตุผลและหลักเกณฑ์นอกเหนือไปจากที่บัญญัติไว้โดย บททั่วไปในประมวลกฎหมายอาญา ทรัพย์สินที่มีกฎหมายอื่นบัญญัติให้ริบยอมแล้วแต่บทบัญญัติ

ในกฎหมายนั้นว่าให้ริบอะไร เพียงใด¹¹ การริบทรัพย์สืบตามกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินทางกรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีดังนี้

1. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

พระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ บัญญัติเรื่องการริบทรัพย์สินไว้ในมาตรา 74 และ 74 ทวิ ดังนี้
มาตรา 74 บัญญัติว่า บรรดาไม้และของป่าอันได้มาหรือมีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ และสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ และสิ่งอื่นใดบรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้าม ที่มีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดตามมาตรา 53 ตรี ให้ริบเสีย

มาตรา 74 ทวิ บัญญัติว่า บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะหรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดตามมาตรา 11 มาตรา 48 มาตรา 54 หรือมาตรา 69 ให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

บทบัญญัติมาตรา 74 เป็นบทบัญญัติให้ริบไม้และของป่าอันได้มาหรือมีไว้เนื่องจากการกระทำความผิด รวมถึงสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ และสิ่งอื่นใดบรรดาที่ทำด้วยไม้หวงห้าม ที่มีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดตามมาตรา 53 ตรี เช่น ไม้ที่ได้มาจากการกระทำความผิดฐานทำไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น

ส่วนบทบัญญัติมาตรา 74 ทวิ บัญญัติให้ริบกว้างขึ้นไปอีก โดยให้ริบเครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะหรือเครื่องจักรกลใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดตามมาตรา 11 มาตรา 48 มาตรา 54 หรือมาตรา 69 และให้ศาลริบโดยไม่คำนึงว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

มีข้อสังเกตว่า การที่มาตรา 74 ทวิ บัญญัติให้ริบเฉพาะทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 11 มาตรา 48 มาตรา 54 หรือมาตรา 69 เท่านั้น หากเป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตราอื่น ๆ ของพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ศาลจะมีอำนาจริบทรัพย์ดังกล่าวได้หรือไม่ ซึ่งจะได้กล่าวในบทที่ 4 ต่อไป

2. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ บัญญัติเรื่องการริบทรัพย์สินไว้ในมาตรา 29 ว่า บรรดาอาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้ และยานพาหนะใด ๆ ซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดตามมาตรา 16 (1) หรือตามมาตรา 16 (2) ฐานทำให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ตาม มาตรา 16 (3) ฐานทำให้เป็นอันตรายต่อสัตว์ตาม มาตรา 16 (4) ฐานทำให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย ให้ริบเสียทั้งสิ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือไม่ ซึ่งเป็นหลักการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ ดังที่กล่าวไปข้างต้นนี้เช่นกัน

บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ นี้ มีหลักสำคัญประการหนึ่งคือ ในกรณีที่มีการกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่ในอุทยานแห่งชาติ กฎหมายฉบับนี้บัญญัติไว้ในมาตรา 22 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำ

¹¹ ศาสตราจารย์ จิตติ ติงศภัทย์ . (2546) คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 หน้า 1084

ความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้นๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติ ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม พนักงานเจ้าหน้าที่จะทำการรื้อถอนดังกล่าวเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการรื้อถอนเองนั้น ซึ่งมีปัญหาว่าคิดว่า กรณีมีสิ่งปลูกสร้างขึ้นในเขตอุทยานแห่งชาติกฎหมายมีเจตนารมย์ให้รับสิ่งปลูกสร้างหรือไม่ หรือมีเจตนารมย์เพียงให้รื้อออกไป ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำเสนอในบทที่ 4 ต่อไป

5.4 คำขอในวิธีอุปกรรมของโทษ

5.4.1 หลักกฎหมายที่ให้อำนาจศาล

พระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ บัญญัติไว้ในมาตรา 72 ตรี ความว่า ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 54 ต้องระวางโทษ...วรรคสาม บัญญัติว่า ในกรณีที่มีคำพิพากษาชี้ขาดว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรานี้ ถ้าปรากฏว่าบุคคลนั้นได้ยึดถือครอบครองป่าที่ตนได้กระทำความผิด ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากป่านั้นได้ด้วย

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ บัญญัติไว้ในมาตรา 31 ความว่า ผู้ใดฝ่าฝืน มาตรา 14 ต้องระวางโทษ...วรรคสี่ บัญญัติว่า ในกรณีที่มีคำพิพากษาชี้ขาดว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรานี้ ถ้าปรากฏว่าบุคคลนั้นยึดถือหรือครอบครองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำความผิดออกจากเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตลอดจนสั่งให้ผู้กระทำความผิดรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง หรือทำสิ่งใด ๆ อันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ ออกจากป่าสงวนแห่งชาติภายในระยะเวลาที่กำหนด

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ฯ บัญญัติไว้ในมาตรา 54 ความว่า ผู้ใดฝ่าฝืน มาตรา 38 หรือมาตรา 42 วรรคสอง ต้องระวางโทษ...วรรคสอง บัญญัติว่า ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าผู้ใดกระทำความผิดตามมาตรา 38 ถ้าปรากฏว่าผู้นั้นได้ยึดถือครอบครอง ทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ตนได้กระทำความผิด ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทนและบริวารของผู้กระทำความผิดออกไปจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้นได้

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ ไม่มีบทบัญญัติในทำนองนี้ คงมีเพียงที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 22 ซึ่งมีข้อที่น่าคิดว่า การที่บัญญัติไว้ในมาตรา 22 ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่ขึ้นในอุทยานแห่งชาติ จะหมายความรวมถึงสั่งให้ผู้กระทำความผิดออกไปจากอุทยานแห่งชาติหรือไม่

5.4.2 การบังคับคดีคำขอในวิธีอุปกรรมของโทษ

ในการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 (เดิม) บัญญัติให้บังคับคดีภายใน 10 ปีนับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งโจทก์ต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดีภายในกำหนดเวลาดังกล่าว แต่มีปัญหว่า ในการยึดถือครอบครองป่า ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นการ

ยึดถือครอบครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อศาลมีคำสั่งให้ผู้กระทำผิดออกไปจากป่าที่ยึดถือครอบครอง แล้วผู้กระทำผิดไม่ออกไปเกินกว่า 10 ปีแล้วนั้น ผู้กระทำผิดจะสามารถอ้างอายุความหรือระยะเวลาในการบังคับคดีมายันรัฐได้ หรือไม่ ซึ่งผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมที่วินิจฉัยเรื่องนี้ในบทที่ 4 ต่อไป

5.5 หลักกฎหมายอาญาเรื่องการกระทำผิดหลายบทหลายกระทง

กรณีความผิดใดจะเป็นความผิดกรรมเดียวหรือหลายกรรมนั้นต้องพิจารณาหลักตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 90 และมาตรา 91 ซึ่งผู้ศึกษาขอกล่าวพอสังเขปดังนี้

1. การกระทำความผิดกรรมเดียวอาจมีกรณีต่างๆดังนี้

1.1 กรรมเดียวที่เกิดจากการกระทำอันเดียวแต่เกิดเป็นความผิดตามกฎหมายหลายบท อาจเป็นบทต่างกันหรือบทเดียวกันก็ได้ เช่น ยิงปืนโดยใช้เหตุในเมืองโดยเจตนาฆ่า เป็นกรรมเดียว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2448/2544)

1.2 กรรมเดียวที่เกิดจากการกระทำหลายอัน อาจเกิดขึ้นได้หลายประการ เช่น ความผิดบางฐานเกิดจากการกระทำหลายอันเป็นองค์ความผิด ซึ่งการกระทำแต่ละอันโดยลำพังไม่มีความผิดในตัวเองต้องรวมกันเข้าทุกอันจึงจะครบองค์เป็นความผิดขึ้นเช่น ความผิดฐานฉ้อโกง ต้องมีการแสดงข้อความเท็จร่วมกับได้ไปซึ่งทรัพย์สิน¹²

2. การกระทำความผิดหลายกระทงอาจมีกรณีดังนี้

2.1 การกระทำหลายกรรมนั้นเป็นการกระทำความผิดต่างฐานกันและมีความประสงค์คนละอันด้วย กรณีเช่นนี้เป็นที่เห็นได้ง่าย เช่น ก ตีศีรษะ ข วันนี้อแล้วลักทรัพย์ ค ในวันรุ่งขึ้นหรืออาจใกล้ชิดติดต่อกันไปเช่น ก ทำร้าย ข สลบไป หรือฆ่า ข ตาย แล้วเกิดความคิดขึ้นใหม่ลักทรัพย์ ข ไปด้วยในขณะนั้น ทั้งการกระทำและเจตนาต่างกันทั้ง 2 ประการ เป็นความผิด 2 กระทง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1626/2500)

2.2 การกระทำหลายกรรมนั้นเป็นการกระทำความผิดต่างฐานกัน แต่ความมุ่งหมายในการกระทำเป็นอันเดียวกันก็ยิ่งถือว่าทำด้วยความประสงค์ต่างกัน กรณีเช่นนี้ อาจเป็นเรื่องที่ผู้กระทำความผิดประสงค์กระทำความผิดอย่างหนึ่ง แต่ได้กระทำความผิดอีกอันหนึ่งด้วยเพื่อบรรลุผลที่เจตนากระทำ เช่น มีปืนเถื่อนเพื่อฆ่าคน เป็นต้น

2.3 การกระทำหลายกรรมนั้นเป็นความผิดฐานเดียวกันแต่ผู้กระทำมีความประสงค์เป็นคนละอันต่างกัน ดังนี้ ถือว่าเป็นการกระทำหลายกรรมและหลายเจตนาเป็นการกระทำหลายกรรมต่างกันด้วย

5.6 หลักผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติเรื่องการฟ้องคดีอาญาโดยกำหนดให้บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาอยู่ 2 กรณีคือ 1. พนักงานอัยการ 2. ผู้เสียหาย โดยมาตรา 2 (4) ให้ความหมายของผู้เสียหายว่า ผู้เสียหายหมายถึงบุคคลผู้ได้รับความ

¹² ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์. เฟิงอ้าง หน้า 578

เสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ตั้ง บัญญัติไว้ในมาตรา 4 , 5 และ 6 ดังนั้น ผู้เสียหายที่จะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาจึงต้องเป็นผู้เสียหาย โดยนิตินัยหรือเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายด้วย หากบุคคลนั้นไม่ใช่ผู้เสียหายก็ไม่มีอำนาจ ฟ้องคดีอาญา

5.7 หลักการบรรยายฟ้องคดีอาญา

การที่พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาดังที่ได้กล่าวข้างต้น ในการบรรยาย คำฟ้องนั้น นอกจากต้องทำเป็นหนังสือ มีรายการของคำฟ้องในส่วนเริ่มต้น ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (1) ถึง (4) แล้ว สารสำคัญของคำฟ้องอีกประการหนึ่งคือ ส่วนเนื้อหาของคำฟ้อง ซึ่งมีหลักเกณฑ์ตามมาตรา 158 (5) ที่ว่า คำฟ้องต้องบรรยายการกระทำ ทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิด การกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหา ได้ดี หากคำบรรยายฟ้องมีข้อบกพร่องตามหลักกฎหมายข้างต้น ย่อมส่งผลเสียต่อคดีเป็นฟ้องที่ไม่ อาจลงโทษจำเลยได้ เพราะศาลและคู่ความอยู่ในบังคับต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือพิพากษา คดีภายในกรอบของคำฟ้องเท่านั้น¹³ และฟ้องที่บรรยายขาดองค์ประกอบความผิดนี้ ศาลไม่อาจ สั่งแก้ไข และพนักงานอัยการโจทก์ไม่อาจขอแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้นมาได้ และหากศาลยกฟ้องเพราะ ขาดองค์ประกอบความผิด ถือว่าศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2757/2544)

5.8 มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ในคดีป่าไม้ที่ผู้กระทำผิดมักจะอ้างมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ขึ้น ต่อสู้คดีในศาล โดยสาระสำคัญของมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 พูดถึงเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่า โดยกำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานเป็น 3 ส่วน คือ การสำรวจการถือครองที่ดิน การพิสูจน์สิทธิ และการรับรองสิทธิ ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ ในการสำรวจการถือครองที่ดินไว้ คือ ต้องเป็นที่ดินที่ทำกินต่อเนื่องนับจากวันสงวนหวงห้ามเป็น พื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก พื้นที่ที่ผ่านการสำรวจการถือครองที่ดินแล้ว ต้องเข้าสู่ขั้นตอน การพิสูจน์สิทธิ โดยใช้หลักฐานภาพถ่ายทางอากาศ หากไม่มี ให้ใช้ภาพถ่ายดาวเทียมของกรมแผนที่ทหารที่ถ่ายไว้เป็นครั้งแรกภายหลังการประกาศหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าตามกฎหมายป่าไม้ครั้งแรก คือ ภาพถ่ายดาวเทียมของกรมแผนที่ทหารปี พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา เพื่อตรวจสอบการถือครอง และทำประโยชน์ที่ดินว่ามีการเปลี่ยนแปลงแค่ไหนอย่างไรจนถึงปัจจุบัน จากนั้นเมื่อผ่านขั้นตอนนี้ แล้วก็เข้าสู่กระบวนการพิจารณารับรองสิทธิ หากพิสูจน์ได้ว่าอยู่ในที่ดินแปลงนั้นมาก่อน ก็ให้ รับรองสิทธิตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตรา 16 โดยการอนุญาตให้เข้าทำ ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ส่วนพื้นที่ที่มีความล่อแหลม สุ่มเสี่ยงต่อระบบนิเวศถึงแม้จะ

¹³ ธานีศ เกศวพิทักษ์. (2557) คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 หน้า 2

พิสูจน์ได้ว่าอยู่มาก่อนก็ตาม ให้จัดหาพื้นที่แห่งใหม่รองรับ โดยพื้นที่ที่พิสูจน์แล้วว่าอยู่ภายหลังซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ให้มีการอพยพออกจากพื้นที่ หากไม่สามารถดำเนินการได้ให้ควบคุมพื้นที่ห้ามมิให้มีการบุกรุกขยายพื้นที่โดยเด็ดขาด

ส่วนจัดการที่ดินและชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้สรุปตัวอย่างผลการดำเนินการพิสูจน์สิทธิตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง-ภูทอง จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอุตรดิตถ์ กับของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 (สาขาแม่สะเรียง) ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน กับศูนย์อำนวยการตรวจสอบพิสูจน์สิทธิที่ดินอำเภอฝาง อำเภอแม่ฮวย อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีพื้นที่ที่ราษฎรครอบครองทั้งสิ้น 16,370 ราย โดยราษฎรที่อยู่ก่อนการประกาศเขตพื้นที่ป่าไม่มี 2,631 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.07 ของจำนวนราษฎรที่ครอบครองที่ดินทั้งหมด ส่วนราษฎรอีกร้อยละ 85 อยู่ในพื้นที่อย่างผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาความขัดแย้งในการจัดการพื้นที่ป่าไม้ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน¹⁴

5.9 สิทธิในที่ดิน

เนื่องจากพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 บัญญัติให้ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลใดได้มาตามกฎหมายที่ดินเป็นป่า ดังนั้น ที่ดินใดที่ยังไม่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามกฎหมายย่อมเป็นของรัฐทั้งสิ้น จึงต้องพิจารณาประเภทของที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ดังนี้

1. หนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ได้แก่

โฉนดที่ดิน ซึ่งมีอยู่ 6 แบบ คือ น.ส. 4 ก., น.ส. 4 ข., น.ส. 4 ค., น.ส. 4, น.ส. 4 ง. และ น.ส. 4 จ.

โฉนดแผนที่ เป็นโฉนดที่ดินที่ออกโดยอาศัยพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. 127

โฉนดตราจอง คือโฉนดที่ดินซึ่งออกตามพระราชบัญญัติออกโฉนดตราจอง ร.ศ. 121 ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นพระราชบัญญัติออกโฉนดตราจอง ร.ศ. 124 มีเฉพาะมณฑลพิษณุโลกในขณะนั้นได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ และพิจิตร 3

ตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้ว ออกตามพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2479

2. หนังสือแสดงสิทธิครอบครอง เป็นเอกสารที่ทางราชการออกให้แก่ผู้มีสิทธิเพื่อรับรองว่าเป็นผู้มีสิทธิครอบครองที่ดินนั้นแต่ไม่ได้รับรองถึงความเป็นเจ้าของในที่ดินนั้น ได้แก่

หนังสือรับรองการทำประโยชน์ ซึ่งมีอยู่ 3 แบบ คือ

น.ส. 3 ก. เป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ที่ออกให้แก่ผู้ทำประโยชน์ที่ดินที่ตั้งอยู่ในท้องที่ที่มีระวางรูปถ่ายทางอากาศ

¹⁴ :มติครม.30 มิย 41 เหตุแห่งปัญหาที่ทำกินของเกษตรกร (2560) (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://prachatai.com>journal>2008/05>

น.ส. 3 ข. เป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ที่ออกให้แก่ผู้ครอบครองที่ดินที่ตั้งอยู่ในท้องที่ที่ไม่มีระวางรูปถ่ายทางอากาศ

น.ส. 3 เป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ที่ออกให้แก่ผู้ครอบครองที่ดินที่ตั้งอยู่ในท้องที่อื่นซึ่งไม่ใช่ท้องที่ตาม 2 แบบแรก

ใบจอง คือหนังสือแสดงการยอมให้เข้าครอบครองที่ดินชั่วคราวซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ

น.ส. 2 เป็นใบจองที่ออกให้สำหรับที่ดินที่ตั้งอยู่ในท้องที่ที่รัฐมนตรียังไม่ได้ประกาศยกเลิกอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดินของหัวหน้าเขต นายอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ

น.ส. 2 ก. เป็นใบจองที่ออกให้สำหรับที่ดินที่ตั้งอยู่ในท้องที่อื่นซึ่งไม่ใช่ท้องที่ตามแบบแรก

ใบไต่สวน ซึ่งเป็นหนังสือแสดงการสอบสวนเพื่อออกโฉนดที่ดินและให้หมายความรวมถึงใบนำด้วยซึ่งมีอยู่แบบเดียว คือ น.ส. 5 ซึ่งออกให้แก่ผู้ครอบครองที่ดินที่นำพนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสำรวจรังวัดที่ดินของตนเองและพนักงานเจ้าหน้าที่จะสอบสวนถึงรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติของที่ดิน เขตที่ดิน ชื่อและที่อยู่ของเจ้าของที่ดิน สภาพการทำประโยชน์ ภาระติดพันในที่ดิน ตลอดจนที่ดินที่ติดต่อกับพนักงานเจ้าหน้าที่จดยละเอียดด้วย

หากผู้ครอบครองที่ดินรายใดมีเอกสารสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ย่อมสามารถนำมาต่อสู้อ้างสิทธิในคดีบุกรุกยึดถือครอบครองที่ดินในเขตพื้นที่ป่า เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้

สำหรับเอกสารนอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้นนี้ เช่น ภ.บ.ท. 5 ไม่ใช่เอกสารแสดงสิทธิตามกฎหมายที่ดิน ไม่อาจนำมาใช้อ้างเพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีสิทธิในที่ดินได้

อย่างไรก็ดี แม้ผู้ครอบครองที่ดินไม่มีเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในที่ดินตามที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดก็ตาม หากพิสูจน์ได้ว่า ที่ดินนั้นมีการครอบครองต่อเนื่องมาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ คือ ก่อนวันที่ 1 ธันวาคม 2497 ผู้ครอบครองย่อมมีสิทธิครอบครองในที่ดินนั้นโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับผู้ครอบครองที่ดินที่มีเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในที่ดินตามที่กล่าวมาข้างต้นเช่นกัน

6. ความรับผิดชอบทางแพ่ง

มาตรการทางแพ่งถือเป็นมาตรการในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอีกมาตรการหนึ่ง และอาจจะส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดให้ได้รับผลของการกระทำรุนแรงกว่ามาตรการทางอาญาเสียอีก เนื่องจากความรับผิดชอบทางแพ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยหากผู้กระทำผิดถูกพิพากษาให้จำคุกก็จะมี การบังคับโทษทางอาญาเอา กับตัวผู้กระทำผิดคนเดียวเท่านั้น จะไม่มีผลบังคับถึงทรัพย์สินของผู้กระทำผิดให้ผู้อื่นต้องได้รับความเดือดร้อนด้วย เช่น หากผู้กระทำผิดถูกพิพากษาให้ชดใช้ค่าเสียหายทางแพ่งแล้วไม่ชำระหนี้ตามคำพิพากษา การบังคับคดีทางแพ่งก็จะดำเนินการ

บังคับแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เช่น ยึดบ้านพักอาศัยของผู้กระทำความผิดออกขายทอดตลาด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผู้บุคคลในครอบครัวของผู้กระทำความผิดชาติที่อยู่อาศัยได้¹⁵

6.1 ความรับผิดทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายที่กล่าวถึงความรับผิดทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมมานานแล้ว ก่อนที่ประเทศไทยจะมีการใช้คำว่า คดีสิ่งแวดล้อมเสียอีก ในอดีตนั้นคดีสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งต่อความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติเป็นคดีละเมิดซึ่งกฎหมายว่าด้วยละเมิดนั้นวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดในการที่บุคคลหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่อีกบุคคลหนึ่งโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมหรือคดีอื่นก็ตาม จึงขอกกล่าวถึงหลักการเบื้องต้นของกฎหมายว่าด้วยละเมิดตามมาตรา 420 และมาตรา 438 โดยย่อ ดังนี้

มาตรา 420 บัญญัติว่า ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

กรณีที่มีกรรมการทำละเมิดตามมาตรานี้มีองค์ประกอบดังนี้

1. ต้องมีการกระทำของบุคคลหรือผู้ใดเกิดขึ้นโดยผู้ที่กระทำการนั้นอาจเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งอาจเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วหรือเป็นผู้เยาว์ก็ได้ และอาจเป็นการกระทำของนิติบุคคลก็ได้ แต่หากมีความเสียหายเกิดขึ้นโดยไม่ได้เกิดจากการกระทำของบุคคลโดยอ้อมมิใช่การละเมิด เช่น เกิดไฟป่าทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

2. การกระทำที่ถือว่าเป็นละเมิดนั้นต้องเป็นการกระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย หากเป็นการกระทำต่อทรัพย์สินที่มีได้มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นเจ้าของ เช่น ล่าสัตว์ป่าในป่าที่ไม่ใช่สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองซึ่งยังไม่มีผู้ใดเข้ายึดถือเอา ไม่อาจถือว่าเป็นการละเมิด

3. การกระทำที่ถือว่าเป็นละเมิดเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อด้วยหากผู้กระทำไม่ได้จงใจให้เกิดผลเช่นนั้น หรือมิได้มีความประมาทเลินเล่อแล้วก็ไม่อาจถือว่าเป็นการกระทำละเมิดได้ เช่น กรณีไฟป่าก่อให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ป่า หากฟังได้ว่ามีผู้ตั้งกันบูหรือทำให้เกิดไฟป่าโดยประมาท ก็ถือได้ว่าเป็นการกระทำละเมิด

4. การกระทำที่ถือว่าเป็นละเมิดนั้น ต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลอื่น การกระทำต่อทรัพยากรธรรมชาติซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินของรัฐ ถือได้ว่าเป็นการกระทำละเมิดได้

¹⁵ ประยูรธ ไชยพิน. (2551). บทบาทศาลฎีกาต่อการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยทรัพยากรป่าไม้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). หน้า 82

6.2 ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

หลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดนั้น แม้จะสามารถนำมาใช้เป็นมาตรการในการเยียวยาความเสียหายได้ แต่การอาศัยกฎหมายว่าด้วยละเมิดเพียงอย่างเดียวอาจเกิดปัญหาในการตีความการบังคับใช้ได้ เช่น จะเรียกค่าเสียหายในกรณีใดได้บ้าง จึงมีแนวคิดให้มีการกำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งต่อทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดไว้ในมาตรา 96 และมาตรา 97 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฯ ซึ่งมีหลักเกณฑ์เหมือนกับความรับผิดชอบว่าด้วยละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่นกัน แต่แตกต่างกันตรงที่มาตรา 96 กำหนดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้น และมาตรา 97 กำหนดโดยตรงให้มีการฟ้องเรียกค่าเสียหายจากมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่สูญหายหรือเสียหายไปนั้น ในขณะที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติไว้ในลักษณะดังกล่าวโดยตรง เช่น หากมีการลักลอบตัดไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติ ผู้ลักลอบตัดต้องจ่ายค่าเสียหายแก่รัฐเป็นเงินเท่ากับมูลค่าของต้นไม้ที่ถูกตัดและหากรัฐสามารถพิสูจน์ได้ว่านอกจากต้นไม้ที่ถูกตัดแล้วรัฐยังสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติอื่นอีก เช่น สูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ รัฐสามารถเรียกค่าเสียหายดังกล่าวได้

แม้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฯ มาตรา 96 และมาตรา 97 จะมีบทบัญญัติให้รัฐฟ้องเรียกค่าเสียหายมากขึ้นกว่าที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ตาม แต่การใช้พระราชบัญญัตินี้ก็ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่นเดียวกับการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ ผู้เสียหายหรือโจทก์ยังมีหน้าที่พิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลอยู่ ทำให้เกิดปัญหาแก่โจทก์ว่าจะพิสูจน์ความเสียหายได้เพียงใด เพราะยังไม่มีหลักเกณฑ์ตามกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติไว้ชัดเจน

6.3 แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในการประเมินค่าเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ

แนวคิดในการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยงานที่ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นกรมป่าไม้หรือกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เกิดจากผลการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามของเจ้าหน้าที่ที่พบว่าการทำลายทรัพยากรก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการบุกรุกทำลายทรัพยากรก่อความเสียหายต่อคุณภาพของทรัพยากรโดยเฉพาะทรัพยากรชีวภาพเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นทั้งปัจจัยการผลิตและสร้างอรรถประโยชน์โดยตรงให้แก่ประชาชนจึงจำเป็นต้องประเมินคุณค่าหรือมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนต่อส่วนรวมให้มากที่สุด การประเมินมูลค่าทรัพยากรจึงเป็นการคำนวณตัวเลขเพื่อมาทดแทนราคาหรือมูลค่าที่ตลาดไม่สามารถทำได้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์โดยสะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจที่

เกิดผลกระทบและทำลายทรัพยากรที่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลง จะทำให้เกิดต้นทุนทางสังคมต่อส่วนรวมขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในการพัฒนาเศรษฐกิจได้ นอกจากนี้ยังช่วยในการกำหนดงบประมาณของรัฐบาลด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและช่วยในการกำหนดค่าชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการอย่างเป็นธรรม¹⁶

ในปัจจุบัน แนวทางการประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้ของกรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทำในลักษณะของการคำนวณผลผลิตของพื้นที่ของที่ดินในรูปของทรัพยากรป่าไม้ในแต่ละประเภท ได้แก่ ผลผลิตในรูปของเนื้อไม้ ผลผลิตในรูปของป่า แล้วคิดมูลค่าออกมาในรูปของตัวเงิน นอกจากนี้ยังมีการประเมิน มูลค่าผลผลิตในรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ใช่เนื้อไม้และของป่า รวมทั้งการประเมินมูลค่าของทรัพยากรที่ดิน ทรัพยากรน้ำ มูลค่าของพื้นที่ในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ มูลค่าของแร่ธาตุ คุณค่าในลักษณะของการช่วยรักษาสภาพภูมิอากาศ และการเป็นพื้นที่ป้องกันหรือเสริมศักยภาพให้แก่พื้นที่อีกด้วย¹⁷

---

¹⁶ ทรงธรรม สุขสว่าง (2550) แนวคิดการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อประยุกต์ใช้ในการพิสูจน์ค่าเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม เอกสารโครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมสถาบันวิจัยทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สำนักงานศาลยุติธรรม หน้า 215

¹⁷ ทรงธรรม สุขสว่าง เฟิงอ้อ

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อม ศึกษาเฉพาะกรณีมีปัญหาสู่ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

1. ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้ศึกษาเลือกใช้การศึกษาวินิจฉัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษารวบรวมและแยกแยะข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ ตำบทยุทธศาสตร์ หนังสือกฎหมาย บทความวิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ต และเอกสารต่าง ๆ ในรูปแบบอื่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content Analysis)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าและรวบรวมจากหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องตลอดจนบทความในวารสารวิชาการต่าง ๆ แล้วนำเอกสารดังกล่าวมาแยกแยะให้ได้เนื้อหาสาระเป็นข้อมูลเพื่อให้ได้หลักและรายละเอียดของข้อมูลในเรื่องกฎหมายและคดีสิ่งแวดล้อม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาแยกแยะและสรุปหาสาระสำคัญตามขอบเขตเนื้อหาที่ใช้วิเคราะห์ตามประเด็นหัวข้อที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ ในลักษณะของการประสมประสานข้อมูลเข้าด้วยกัน โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive) ตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ เพื่อตอบประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ครบทุกด้าน

บทที่ 4

แนวคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีสิ่งแวดล้อม

1. ความรับผิดทางอาญา

การกระทำอย่างใดที่มีผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสียหาย ผู้กระทำต้องรับผิดต่อการกระทำของตนทั้งทางอาญาและทางแพ่ง ซึ่งผู้ศึกษาจะขอนำเสนอถึงกรณีที่มีคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในส่วนของความรับผิดทางอาญาก่อน ดังนี้

1.1 อำนาจฟ้อง

ตามที่ได้กล่าวมาในบทที่ 2 ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติเรื่องการฟ้องคดีอาญาโดยกำหนดให้บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญามีอยู่ 2 กรณีคือ 1. พนักงานอัยการ 2. ผู้เสียหาย ซึ่งผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องนี้ต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยหรือเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายด้วยนั้น

เนื่องจากความผิดฐานบุกรุกป่า ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10129/2557) นั้น เป็นความผิดที่กระทำต่อทรัพย์สินของแผ่นดิน ไม่ใช่ทรัพย์สินของเอกชนรายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะหรือของชุมชนใด ๆ รัฐจึงเป็นผู้เสียหาย ประชาชนหรือบุคคลทั่วไปไม่ใช่ผู้เสียหาย เมื่อเป็นความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาคือ พนักงานอัยการเท่านั้น ส่วนประชาชนหรือบุคคลทั่วไปหากไม่ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษก็ไม่อาจฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6605/2557)

1.2 การบรรยายฟ้อง

เมื่อพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาดังกล่าวมาแล้วและในการบรรยายคำฟ้องต้องอาศัยหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (5) คือ ต้องบรรยายการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี หากคำบรรยายฟ้องมีข้อบกพร่อง เป็นฟ้องที่ไม่อาจลงโทษจำเลยได้ และเมื่อศาลยกฟ้อง ถือว่ามีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว ไม่อาจนำการกระทำนั้นมาฟ้องเป็นคดีใหม่ได้ เช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ผู้ศึกษานำเสนอต่อไปนี้

1.2.1 ความผิดฐานทำไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 11 วรรคหนึ่ง กฎหมายบัญญัติว่า “ ผู้ใดทำไม้ หรือเจาะ หรือสับ หรือเผา หรือทำอันตรายด้วยประการใด ๆ แก่ไม้หวงห้าม ต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือได้รับสัมปทานตามความในพระราชบัญญัตินี้ และต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงหรือในการอนุญาต ”

พนักงานอัยการโจทก์บรรยายฟ้องว่าจำเลยทำไม้จิวในป่าสงวนแห่งชาติโดยไม่ได้รับอนุญาต แต่ไม่บรรยายว่าไม้ดังกล่าวเป็นไม้หวงห้าม อันเป็นองค์ประกอบความผิดฐานนี้ แม้จำเลยให้การรับสารภาพ และแม้จะปรากฏชัดเจนว่าไม้หวงห้ามมีที่ประเภท ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมพิพากษายกฟ้องความผิดฐานทำไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ (แต่คดีนี้ศาลฎีกายังคงลงโทษฐานทำไม้ในป่าสงวนแห่งชาติโดยไม่ได้รับอนุญาต เพราะไม้ทุกชนิดในป่าสงวนแห่งชาติไม่ว่าจะเป็นไม้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ หรือไม่ หากมีผู้ทำลายโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่เข้าข้อยกเว้นตามกฎหมายดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ย่อมมีความผิดตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ ทุกกรณี เนื่องจากกฎหมายป่าสงวนแห่งชาติมุ่งคุ้มครองพันธุ์ไม้ทุกชนิดบนที่ดินที่กำหนดให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ มิใช่กฎหมายที่มุ่งควบคุมการทำไม้เหมือนเช่นพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ทั้งนี้ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 11013/2557)

1.2.2 ความผิดฐานแปรรูปไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต พระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 48 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ ภายในเขตควบคุมการแปรรูปไม้ ห้ามมิให้ผู้ใดแปรรูปไม้ ตั้งโรงงานแปรรูปไม้ ตั้งโรงค้ำไม้แปรรูป ...” พนักงานอัยการโจทก์บรรยายฟ้องว่าจำเลยทำการแปรรูปไม้หวงห้าม แต่ไม่บรรยายในคำฟ้องว่าจำเลยทำการแปรรูปไม้ในเขตควบคุมการแปรรูปไม้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบความผิดฐานแปรรูปไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 48 วรรคหนึ่ง แม้จะมีประกาศกระทรวงเกษตรกำหนดเขตควบคุมการแปรรูปไม้โดยกำหนดให้ท้องที่ทุกจังหวัดของประเทศไทยเป็นเขตควบคุมการแปรรูปไม้ตั้งแต่วันที่ 3 พฤศจิกายน 2499 แล้วก็ตาม ก็เป็นฟ้องที่บรรยายขาดองค์ประกอบความผิด ลงโทษจำเลยไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 712/2550)

1.2.3 การคิดสำเนาพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้ามไว้ตามสถานที่ ต่าง ๆ ดังบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 5 นั้น เป็นเทคนิคทางกฎหมายที่จำเลยมักยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ เนื่องจากพนักงานอัยการมักจะไม่นำสืบถึงข้อเท็จจริงนี้ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า แม้ในชั้นพิจารณาของศาลชั้นต้นหรือชั้นอุทธรณ์แล้วแต่กรณี จำเลยไม่ได้ต่อสู้ว่ามี การคิดสำเนาประกาศดังกล่าวไว้ จำเลยก็มีสิทธิยกชั้นอุทธรณ์ฎีกาได้ เพราะเป็นข้อต่อสู้ในคดีอาญาซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลต้องวินิจฉัยให้ เคยมีปัญหาสู่ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมตามคำพิพากษาศาลฎีกาดังนี้

มาตรา 5 เรื่องคดีสำเนาพระราชกฤษฎีกาหรือประกาศรัฐมนตรีซึ่งกำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ นั้น โจทก์ไม่จำต้องบรรยายฟ้องก็ได้ เพราะเป็นเพียงวิธีการให้พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำ และไม่ใช่องค์ประกอบความผิด แม้โจทก์ไม่นำสืบข้อเท็จจริงนี้ ศาลก็ลงโทษจำเลยได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2310/2552,15179/2551)

1.2.4 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 (5) ซึ่งพนักงานอัยการต้องอาศัยเป็นหลักในการบรรยายฟ้องดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวันเวลากระทำผิดนับเป็นข้อเท็จจริงที่สำคัญต้องบรรยายให้ปรากฏในคำฟ้องเสมอ การที่พนักงานอัยการโจทก์ฟ้องว่าจำเลยมีไม้หวงห้ามแปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต แต่ไม่ระบุวันเวลากระทำผิด เป็นฟ้องที่ไม่สมบูรณ์ ลงโทษจำเลยไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7134/2549)

1.2.5 บทกฎหมายที่เป็นบทความผิดและบทกำหนดโทษก็เป็นข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องบรรยายมาในคำฟ้อง คำฟ้องที่ไม่ระบุกฎหมายซึ่งกำหนดความผิดและไม่ระบุบทกำหนดโทษ มีผลทำให้จำเลยไม่มีความผิดและไม่ต้องรับผิดในความผิดนั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6163/2548)

1.2.6 การบรรยายฟ้องขอหาความผิดตามพระราชบัญญัติเลื่อยโซยนต์ พ.ศ. 2545

จากการที่ได้ประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติเลื่อยโซยนต์ พ.ศ. 2545 และกฎหมายได้นิยามคำว่า เลื่อยโซยนต์ไว้ แต่หลังจากกฎหมายมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือ วันที่ 28 กันยายน 2545 แล้ว รัฐมนตรีไม่ได้ออกกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของเลื่อยโซยนต์ขึ้นแต่อย่างใด เพิ่งจะมาออกกฎกระทรวงฉบับแรกเมื่อปี 2551 และฉบับที่ 2 ในปี 2555 ทำให้มีประเด็นปัญหาขึ้นสู่ศาลฎีกาและแผนกคดีสิ่งแวดล้อมได้วางหลัก ดังต่อไปนี้ คือ

1.2.6.1 คดีที่พนักงานอัยการโจทก์ฟ้องก่อนรัฐมนตรีออกกฎกระทรวงฉบับแรกในปี 2551 คำฟ้องโจทก์บรรยายลักษณะของเลื่อยโซยนต์ตรงตามคำนิยามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ศาลฎีกาก็ลงโทษจำเลยในความผิดฐานนี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 20741/2556)

1.2.6.2 แต่หากเหตุเกิดขึ้นและฟ้องคดีหลังจากมีกฎกระทรวงแล้ว พนักงานอัยการโจทก์ต้องบรรยายฟ้องด้วยว่าเลื่อยโซยนต์ที่จำเลยมีไว้ในครอบครองนั้น มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นไปตามที่รัฐมนตรีกำหนดไว้ในกฎกระทรวงหรือไม่ หากไม่บรรยายข้อเท็จจริงนี้ในคำฟ้อง ศาลจะยกฟ้องขอหาความผิดฐานมีเลื่อยโซยนต์ไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติเลื่อยโซยนต์ ฯ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12479/2558, 6173/2559)

1.2.6.3 เนื่องจากตามกฎกระทรวงกำหนดลักษณะเลื่อยโซยนต์ ฯ พ.ศ. 2555 ที่มีผลใช้บังคับในปัจจุบัน กำหนดลักษณะเลื่อยโซยนต์ไว้ 2 ข้อ ตามที่กล่าวไว้ตอนต้น ในการการบรรยายคำฟ้องของพนักงานอัยการโจทก์นั้น เพียงบรรยายว่าเลื่อยโซยนต์นั้นมีต้นกำลังแรงม้าเข้าหลักเกณฑ์ในการเป็นเลื่อยโซยนต์ หรือบรรยายความยาวแผ่นบังคับโซ่เข้าหลักเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวก็ถือว่าเป็นการบรรยายฟ้องถึงข้อเท็จจริงที่ครบองค์ประกอบความผิดแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16300/2557)

1.2.6.4 ปัญหาว่า เลื่อยชนิดอื่น ๆ เช่น เลื่อยลันดา หรือเลื่อยวงเดือน จะเป็นเลื่อยโซยนต์ที่อยู่ในบังคับของกฎหมายฉบับนี้หรือไม่นั้น เคยมีกรณีพนักงานอัยการโจทก์ฟ้องว่าจำเลยมีเลื่อยวงเดือนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลฎีกาไม่ลงโทษจำเลยฐานมีเลื่อยโซยนต์ไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต โดยให้เหตุผลว่า เลื่อยลันดาไม่ใช่เลื่อยโซยนต์ แม้โจทก์ฟ้องเลื่อยลันดาเป็นเลื่อยโซยนต์และจำเลยให้การรับสารภาพ ก็ลงโทษจำเลยไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4856/2550) จึงต้องพิจารณาด้วยว่าเลื่อยโซยนต์ที่โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยนั้นมีลักษณะเป็นเลื่อยโซยนต์ตามพระราชบัญญัติเลื่อยโซยนต์ ฯ หรือไม่

1.3 สิทธิชุมชน

เคยมีคดีที่ผู้ถูกฟ้องว่ากระทำความผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อสู้ว่าไม่ได้กระทำความผิดโดยยกหลักการเรื่องสิทธิชุมชนมาเป็นข้อต่อสู้ในคดีอาญา มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมอยู่ 2 แนว ดังนี้

1.3.1 แนวแรกเป็นคดีชาวกระเหรี่ยงบ้านป่าผาก องค์พระ ตำบลองค์พระ อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ถูกฟ้องดำเนินคดีข้อหาบุกรุกครอบครองป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ ได้ความว่าขณะถูกจับจำเลยกำลังขุดหลุมหยอดข้าวปลูกข้าวอยู่ จำเลยให้การต่อสู้คดีว่าชาวกระเหรี่ยงมีวิถีการดำรงชีวิตในป่าโดยวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การปลูกข้าวทำไร่หมุนเวียนมาตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคนแล้ว จำเลยไม่ได้กระทำความผิดเพราะเป็นการใช้สิทธิในฐานะที่เป็นสิทธิชุมชนตามที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นกำหนดไว้ จำเลยนำสืบว่า ที่เกิดเหตุเป็นพื้นที่ที่เรียกว่าไร่ซาก อันเป็นพื้นที่ที่เป็นไร่ปลูกข้าวของชุมชนที่จำเลยและบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนของจำเลยใช้ปลูกข้าวทำกินร่วมกันมา โดยชุมชนของจำเลยเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยและทำกินในบริเวณดังกล่าวมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 200 ปีแล้ว ก่อนประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติพุเตย และก่อนประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ จำเลยมีสิทธิทำกินในที่เกิดเหตุตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 46 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น หรือตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 66 ซึ่งใช้บังคับอยู่ขณะคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกา ที่บัญญัติว่า “ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ” และมาตรา 67 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม ” ซึ่งตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าว คณะกรรมาธิการวิสามัญบับันทิกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้เคยให้ความหมายของ ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมว่า หมายถึง บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นเพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีพโดยมีวิถีการจัดการและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืนตั้งแต่อดีต จึงมีสิทธิจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั้นในการดำรงชีพของตน ตลอดจนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีต

ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นโดยตรง¹⁸ ซึ่งเป็นหลักการเดิมที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในส่วนที่ว่าด้วยสิทธิชุมชน

สำหรับประวัติความเป็นมาของชุมชนแห่งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาพบว่า ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในเขตจังหวัดอุทัยธานี สุพรรณบุรีและบางส่วนของจังหวัดกาญจนบุรีมีตำนานเล่าขานว่า แต่เดิมอาศัยอยู่ที่เมืองทวาย ประเทศสหภาพพม่า มีพี่น้อง 3 พวกคือ กะเหรี่ยง กระหรั่ง และตองสู¹⁹ ความรู้เรื่องการปลูกข้าวของชาวกะเหรี่ยงคือความรู้ที่ถือว่าเป็นความรู้หลักหรือความรู้แกนกลางของหมู่บ้านซึ่งมีความสำคัญมากต่อการดำรงชีพ²⁰ และการทำไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงแตกต่างจากชนกลุ่มอื่นคือ ชาวกะเหรี่ยงจะทำไร่หมุนเวียนในป่าไผ่เพราะถือว่าเป็นป่าที่เหมาะสมที่สุดในการทำไร่ข้าว ชาวกะเหรี่ยงจะไม่ทำไร่ในป่าดงดิบโดยให้เหตุผลว่าไม่สามารถทำงานหนักในการถางไร่ในป่าใหญ่ได้เพราะมีมืดและขวานเท่านั้น²¹

อย่างไรก็ตาม คดีนี้ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมพิพากษายกฟ้องเฉพาะจำเลยที่เข้าไปเก็บพริกในอุทยานแห่งชาติที่เกิดเหตุเพียงคนเดียวโดยเห็นว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับจำเลยอื่นในการเข้าไปปลูกข้าวในที่เกิดเหตุ ส่วนจำเลยที่เข้าไปปลูกข้าวในที่เกิดเหตุ ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมไม่เชื่อว่าที่เกิดเหตุเป็นไร่ชากที่ชุมชนใช้ปลูกข้าวหมุนเวียน และวางหลักว่า การใช้สิทธิร่วมกันของชุมชนต้องมีใช้เป็นการกระทำแต่เพียงลำพังของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในชุมชน การกระทำของจำเลยในคดีนี้มีลักษณะเป็นการกระทำเพียงลำพังในครอบครัวของจำเลยเองจึงเป็นความผิดตามฟ้อง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 535/2557)

1.3.2 แนวที่ 2 เป็นคดีที่ชาวบ้านหมู่บ้านแม่อมกิ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยง ถูกพนักงานอัยการโจทก์ฟ้องว่าบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าสองยางแยกเป็น 2 คดี จำเลยทั้ง 2 คดี ต่อสู้ว่า ชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่อมกิได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณดังกล่าวมาช้านาน และมีอาชีพทำไร่หมุนเวียนปลูกข้าวปลูกพริก การทำไร่หมุนเวียนไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเลยจึงไม่ได้กระทำความผิด เพราะเป็นสิทธิที่สามารถกระทำได้ในฐานะเป็นสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ คดีแรกศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมเชื่อว่า หมู่บ้านแม่อมกิมีมาก่อนกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติและวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงจะทำไร่หมุนเวียน การบุกรุกเพื่อปลูกข้าวและพริกของจำเลยเป็นการดำเนินชีวิตตามปกติของชาวกะเหรี่ยง ประกอบกับการที่ทางราชการไม่เคยเข้าดำเนินการใด ๆ ต่อชุมชนหรือชาวบ้านในที่เกิดเหตุมาก่อน การกระทำของ

¹⁸ รายงานการประชุมสภาาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 26/2550 (เป็นพิเศษ) วันที่ 15 มิถุนายน 2550 อ้างในเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คณะกรรมาธิการวิสามัญบันทึกเจตนารมณ์จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุมสภาาร่างรัฐธรรมนูญ

¹⁹ สมเกียรติ จำลอง. (2539) ตำนานการอพยพของกะเหรี่ยงในเขตจังหวัดอุทัยธานีและใกล้เคียง ปกิณกะชาวเขา สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์

²⁰ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี .(2534) องค์ความรู้ในเวศวิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่า (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หน้า.46

²¹ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. เพิ่งอ้าง น.50

จำเลยจึงขาดเจตนาไม่มีความผิดตามฟ้อง พิพากษายกฟ้อง แต่ให้จำเลยและบริวารออกจากที่เกิดเหตุ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10578/2559)

ส่วนอีกคดีหนึ่ง ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมพิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ภาค 6 ในผลแห่งคดีที่พิพากษายกฟ้อง โดยศาลล่างฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยกระทำโดยสำคัญผิดเข้าใจว่าสามารถเข้าทำกินในที่เกิดเหตุอันเป็นการขาดเจตนา ไม่มีความผิดแต่คดีนี้ ประเด็นในคำพิพากษาศาลฎีกาที่แท้จริงคือ ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัยฎีกาของจำเลยที่ฎีกาขอให้ศาลฎีกาพิพากษายกฟ้องว่าการกระทำของจำเลยไม่มีความผิดเพราะเป็นการใช้สิทธิชุมชน ขอให้ศาลฎีกายกฟ้องในประเด็นนี้ซึ่งเป็นคนละประเด็นกับประเด็นที่ศาลอุทธรณ์ภาค 6 วินิจฉัยยกฟ้อง และแม้คดีนี้ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัยฎีกาของจำเลยและผลแห่งคดีคือยกฟ้องไม่ลงโทษจำเลยก็ตาม แต่ศาลฎีกาก็มีคำสั่งให้จำเลยและบริวารออกจากป่าสงวนแห่งชาติที่เกิดเหตุอันเป็นการวางหลักใหม่จากเดิมที่ศาลจะสั่งตามคำขอในข้อนี้ต้องพิพากษาว่าจำเลยกระทำผิดด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9962/2559)

1.4 การกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

การกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติ การกำหนดเขตอุทยานแห่งชาติหรือการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แม้การกำหนดเขตอนุรักษ์ต่าง ๆ ขึ้นมาจะมีพื้นที่แนวเขตทับซ้อนเขตอนุรักษ์ที่ประกาศก่อนหน้านั้นแล้ว ก็ไม่ถือเป็นการยกเลิกหรือเพิกถอนเขตป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายที่กำหนดไว้ก่อน ทั้งนี้เพราะการประกาศกำหนดเขตป่าอนุรักษ์ หรือการเปลี่ยนแปลงเขตป่าอนุรักษ์รวมทั้งการเพิกถอนเขตป่าอนุรักษ์ตามที่ประกาศไว้แล้ว ต้องกระทำโดยออกกฎกระทรวงหรือพระราชกฤษฎีกาแล้วแต่กรณี โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ประกาศไว้แต่ฉบับ เช่น การประกาศ การเปลี่ยนแปลงหรือเพิกถอนเขตป่าสงวนแห่งชาติต้องกำหนดโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ มาตรา 7 การประกาศ การเปลี่ยนแปลงหรือเพิกถอนเขตอุทยานแห่งชาติต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ มาตรา 7 และการประกาศ การเปลี่ยนแปลงหรือเพิกถอนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ฯ มาตรา 34 เมื่อการประกาศแนวเขตป่าอนุรักษ์ทับซ้อนกันไม่ถือว่าเป็นการเพิกถอนเขตป่าอนุรักษ์ซึ่งกันและกันจึงมีผลทำให้พื้นที่ที่ถูกประกาศให้เป็นป่าอนุรักษ์มีกฎหมายให้ความคุ้มครองมากกว่า 1 ฉบับ แต่มีข้อยกเว้น คือ การกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้นจะมีผลเป็นการเพิกถอนป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 มาตรา 26 (4) ดังกล่าวมาในบทที่ 2 ซึ่งมีเงื่อนไขตามกฎหมายอยู่คือ แม้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินแล้ว แต่กรมป่าไม้ยังไม่ส่งมอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. ดำเนินการนำที่ดินแปลงนั้นไปปฏิรูปที่ดินที่ดินดังกล่าวยังเป็นป่าสงวนแห่งชาติอยู่ ป่าสงวนแห่งชาติจะมีผลถูกยกเลิกก็ต่อเมื่อมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินและกรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ให้ ส.ป.ก. แล้ว จึงจะมีผลทำให้พื้นที่นั้นไม่เป็นป่าสงวนแห่งชาติอีกต่อไป (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6492/2550 และที่ 406/2550) แต่แม้จะไม่เป็นพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติแล้วก็ตาม หากผู้ใดจะตัดไม้ในที่ ส.ป.ก. จะต้องยื่นคำร้อง

ขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน มิฉะนั้นเป็นความผิดฐานทำไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ซึ่งมีโทษถึงจำคุก (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8371/2551)

อนึ่ง มีปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกาได้เปลี่ยนแนวคำพิพากษาศาลฎีกาใหม่ คือ ไม่ถือว่าการประกาศเขตปฏิรูปที่ดินอันมีผลเป็นการเพิกถอนเขตป่าสงวนแห่งชาตินั้นเป็นการยกเลิกความผิดอันจะทำให้การกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ ก่อนมีการประกาศให้ที่เกิดเหตุเป็นเขตปฏิรูปที่ดินไม่เป็นความผิดอีกต่อไป มีผลคือหากมีผู้แผ้วถางกันสร้างป่าสงวนแห่งชาติจนป่าที่ถูกแผ้วถางนั้นเป็นป่าเสื่อมโทรม แม้ภายหลังมีการประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและมีการส่งมอบเอกสาร ส.ป.ก. 4-01 ให้ผู้ใดไปแล้วก็ตาม ผู้ที่แผ้วถางป่าสงวนแห่งชาตินั้น ก็ยังคงต้องรับผิดชอบอาญาในการกระทำของตนคือ ยังคงต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ อยู่ แม้ว่าในภายหลังจะได้มีการประกาศให้ที่เกิดเหตุเป็นเขตปฏิรูปที่ดินอันเป็นการเพิกถอนเขตป่าสงวนแห่งชาติแล้วก็ตาม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15189/2558)

1.5 ข้อต่อสู้ที่จำเลยมักยกขึ้นอ้างในคดีสิ่งแวดล้อม

การที่พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 บัญญัติให้ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลใดได้มาตามกฎหมายที่ดินเป็นป่า จึงมีผลเท่ากับว่า ที่ดินใดที่ยังไม่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายที่ดิน ย่อมเป็นของรัฐทั้งสิ้น ซึ่งมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6213/2551 และที่ 3338/2554 วินิจฉัยรับรองหลักกฎหมายนี้ว่า การเป็นป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 4 (1) นั้น หากที่ดินแปลงใดยังไม่มีบุคคลใดได้มาตามกฎหมายที่ดิน ซึ่งหมายความว่ายังไม่มีบุคคลใดมีกรรมสิทธิ์หรือได้สิทธิครอบครองตามกฎหมายที่ดิน ที่ดินแปลงนั้นย่อมเป็นป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ จากหลักกฎหมายดังกล่าวทำให้เกิดปัญหากับผู้ครอบครองที่ดินมือเปล่าหรือที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ แม้จะได้ครอบครองมานานหรือครอบครองก่อนมีการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ แต่เมื่อเป็นการครอบครองโดยไม่มีเอกสารสิทธิตามกฎหมายที่ดิน การนำสืบต่อสู้ให้เห็นถึงสิทธิในที่ดินจึงเป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง โดยเฉพาะจำเลยถูกฟ้องดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกครอบครองที่ป่า จำเลยมักจะยกข้อต่อสู้ต่าง ๆ ต่อไปนี้ขึ้นต่อสู้ คือ

1.5.1 ต่อสู้ว่ามีสิทธิครอบครองทำกินเนื่องจากการเสียภาษีบำรุงท้องที่ หรือมีแบบ ภ.บ.ท. 5 และใบเสร็จรับเงินภาษีบำรุงท้องที่ เป็นหลักฐานแสดงสิทธิ เอกสารดังกล่าวเป็นแบบประเมินและใบเสร็จรับเงินการเสียภาษีบำรุงท้องที่ซึ่งไม่มีการระบุที่ตั้งที่ดินและเป็นเพียงหลักฐานแสดงว่าผู้แจ้งได้เสียภาษีบำรุงท้องที่ตามพระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508 เท่านั้น ไม่ใช่หลักฐานแสดงว่าผู้แจ้งเสียภาษีหรือผู้รับโอนที่ดินตามหลักฐานการเสียภาษีดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิในที่ดินตามกฎหมายแต่อย่างใด การอ้างแบบ ภ.บ.ท. 5 และ/หรือใบเสร็จรับเงินภาษีบำรุงท้องที่ จึงไม่ใช่หลักฐานที่จะสามารถนำมาให้ศาลพิจารณาว่าผู้เสียภาษีบำรุงท้องที่ดังกล่าวมีสิทธิในที่เกิดเหตุหรือไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9557/2558)

1.5.2 ต่อสู้อ้างว่ารับโอนการครอบครองจากผู้ครอบครองเดิมซึ่งมีสิทธิครอบครองตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งสาระสำคัญของมติคณะรัฐมนตรีได้สรุปไว้ใน

บทที่ 2 ว่า เป็นมติคณะรัฐมนตรีที่เห็นชอบกับมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้โดยผ่อนผันให้ผู้ที่อยู่มาก่อนประกาศพื้นที่ป่าไม้ให้อยู่อาศัยทำกินต่อไปได้เท่านั้น แต่มติคณะรัฐมนตรีไม่ใช่กฎหมาย ทั้งมติคณะรัฐมนตรีก็ยกเว้นเฉพาะผู้ครอบครองมาก่อนประกาศให้ที่ดินเป็นพื้นที่ป่าไม้เท่านั้น ไม่ยกเว้นรวมไปถึงผู้รับโอนต่อมาด้วยแต่อย่างใด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4431/2550)

1.5.3 ต่อสู้อ้างการครอบครองที่ดินโดยได้รับมรดกตกทอดมาจากปู่ย่าตายายซึ่งครอบครองที่ดินมานานก่อนประกาศให้เป็นเขตป่าอนุรักษ์ การอ้างเช่นนี้ หากไม่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครองในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน และผู้อ้างไม่อาจนำสืบพยานหลักฐานให้ศาลเชื่อได้ว่าจะมีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินก่อนประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ผู้อ้างก็ไม่มีสิทธิเหนือที่ดินดังกล่าว เพราะการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินที่จะถือว่าที่ดินเป็นสิทธิของผู้ครอบครองนั้น ต้องเป็นการครอบครองก่อนประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ คือ ครอบครองทำประโยชน์ก่อนวันที่ 1 ธันวาคม 2497 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4431/2550 ที่ 2305/2551 และที่ 652/2551) การนำสืบพยานหลักฐานในลักษณะเช่นนี้ควรนำสืบโดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารและแผนที่ที่ใช้ในราชการของกรมที่ดินที่ได้มีการถ่ายไว้ก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดินและที่ทำการถ่ายไว้ต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ และควรนำผู้เชี่ยวชาญในการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศมาเบิกความประกอบด้วย เพราะการอ่านและแปล หรือตีความแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศนี้ต้องทำโดยการมองผ่านเครื่องมองภาพ 3 มิติ ให้มีลักษณะเหมือนกับการมองจากที่ดินลงมายังสถานที่จริง และต้องใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เกี่ยวกับการสำรวจภาพถ่ายทางอากาศประกอบและดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ จึงจะถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือ แต่ในการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญซึ่งมาให้ความเห็นในทางวิชาการก็ต้องพิจารณาความสมเหตุสมผลของความเห็นทางวิชาการนั้นด้วย เคยมีกรณีปรากฏทางสื่อสารมวลชนว่าผู้เชี่ยวชาญของศาลให้ความเห็นทางวิชาการแล้วภายหลังถูกตั้งกรรมการสอบวินัยร้ายแรงและถูกลงโทษไล่ออกจากราชการจากความผิดในการแปลภาพถ่ายทางอากาศให้เอกชนนำไปออกเอกสารสิทธิโดยมิชอบ

1.5.4 ต่อสู้ว่าโจทก์ไม่นำสืบว่าจำเลยกระทำความผิดในเขตควบคุมการแปรรูปไม้

ปัญหานี้ ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมวางหลักว่า การที่โจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำความผิดโดยการแปรรูปไม้ในเขตควบคุมการแปรรูปไม้ตามประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดเขตควบคุมการแปรรูปไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ โจทก์ย่อมมีหน้าที่ต้องนำสืบให้ได้ความตามที่กล่าวหา เมื่อโจทก์ไม่นำสืบให้เห็นว่าที่เกิดเหตุอยู่ในเขตควบคุมการแปรรูปไม้และได้มีการคัดสำเนาประกาศซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรประกาศกำหนดให้ที่เกิดเหตุเป็นเขตควบคุมการแปรรูปไม้ปิดไว้ในที่ต่าง ๆ ตามที่พระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 5 กำหนดไว้ แม้จำเลยจะทำการแปรรูปไม้ ก็ลงโทษจำเลยในความผิดฐานแปรรูปไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6173/2559)

1.6 การทำไม้ในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง

ตามที่ได้กล่าวในบทที่ 2 ว่า พระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ กำหนดประเภทของไม้หวงห้ามในป่า โดยกำหนดชนิดไม้หวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม พ.ศ. 2530 เป็น 2 ประเภท คือ ไม้หวงห้ามประเภท ก. กับไม้หวงห้ามประเภท ข. ซึ่งไม้หวงห้ามประเภท ก. และ ข. นี้ ต้องเป็นไม้ที่อยู่ในป่าของประเทศไทยเท่านั้นจึงจะเป็นไม้หวงห้าม หากไม้ชนิดนั้นไม่ใช่ไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่า แต่ขึ้นอยู่ในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้ตัดฟันทำไม้ไม่ต้องขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และหากตัดมาแล้วครอบครองไม้ไว้ก็ไม่เป็นความผิดฐานครอบครองไม้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3648/2555) นอกจากนี้ ไม้ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ไม่ใช่ไม้หวงห้าม การกระทำแก่ไม้นำเข้าไม่อยู่ในบังคับตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6611/2552, 2467/2557)

มีข้อยกเว้นว่า ไม้ที่ขึ้นอยู่ในที่ดินที่บุคคลมีกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย หากเป็นไม้หวงห้ามประเภท ก. 17 ชนิด ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง เช่น ไม้สัก ไม้ยาง ไม้พยุง ซึ่งได้มีการนำไปกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 7 ว่าไม้ทั้ง 17 ชนิดนี้ไม่ว่าจะขึ้นอยู่ที่ใดในราชอาณาจักร เป็นไม้หวงห้าม หากผู้ใดไม่ว่าจะเป็นเจ้าของที่ดินหรือไม่ก็ตามประสงค์จะตัดไม้หวงห้ามพิเศษ 17 ชนิดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 7 ที่ขึ้นอยู่บนที่ดินไม่ว่าด้วยจุดประสงค์ใด บุคคลนั้นต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อน มิฉะนั้นจะเป็นการกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ ซึ่งมีโทษทั้งจำคุกและปรับในอัตราที่สูงกว่าการทำไม้หวงห้ามในป่าเสียอีก เนื่องจากไม้พิเศษทั้ง 17 ชนิดนี้ ถูกกำหนดไว้ในบทกำหนดโทษให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นหากได้กระทำต่อไม้ดังกล่าว หลักเกณฑ์ในเรื่องนี้รวมถึงกรณีที่บุคคลคนหนึ่งทำการปลูกไม้หวงห้ามทั้ง 17 ชนิดนี้ในที่ดินที่ผู้อื่นมีกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครอง หากจะทำการตัดไม้ดังกล่าวก็ต้องขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เช่นกัน มิฉะนั้นจะมีความผิดฐานทำไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต และต้องถูกริบไม้นั้นด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4364-4366/2557)

มีข้อสังเกตว่า การทำไม้ในป่านั้น หากเป็นการทำไม้ที่ไม่ใช่ไม้หวงห้าม การกระทำนั้นย่อมไม่มีความผิดต่อพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ เคยมีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมคดีหนึ่ง คือ โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำไม้มะกอกในป่าอันเป็นไม้หวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม พ.ศ. 2530 ลำดับ 110 โดยไม่ได้รับอนุญาตและจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมพิจารณาพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม ฯ ลำดับ 110 แล้ว เห็นว่า ไม้หวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม ฯ ลำดับที่ 110 กำหนดให้ไม้มะกอก ไม้เหลิ้ม ไม้มะกอกเหลิ้ม ไม้จัน ไม้มะกอกเลือด ไม้มะกอกเกลื้อน ไม้เลื่อม ไม้มะกอกเลื่อม ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ในสกุล *canarium* spp . เป็นไม้หวงห้าม ส่วนไม้มะกอก (ธรรมดาทั่วไป) เป็นไม้ในวงศ์ *Anacardiaceae* ซึ่งอยู่ในสกุล *Spondias* ไม่ใช่ไม้ในสกุล *canarium* อันเป็นพันธุ์ไม้ในสกุลที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม ฯ จึงพิพากษายกฟ้องข้อหาซึ่งเป็นการ

พิจารณาไปถึงวงศ์และสกุลของไม้อันเป็นเรื่องทางวิชาการป่าไม้เลย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5804/2550)²²

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า ไม้ในป่าสงวนแห่งชาตินั้น แม้มีคนปลูกขึ้นมาก็เป็นไม้ในป่าสงวนแห่งชาติ การกระทำแก่ไม้ดังกล่าว อยู่ในบังคับที่ต้องขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เช่นกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8249/2555)

1.7 กระทำคามผิดหลายบทหรือหลายกระทง

ปัญหาว่าการกระทำความผิดของจำเลยเป็นกรรมเดียวหรือหลายกรรมนั้นเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อย แม้คู่ความไม่ได้อุทธรณ์ฎีกา ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาย่อมมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยได้เสมอ จึงมีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยในเรื่องความผิดหลายบทหรือหลายกระทงจำนวนมาก ซึ่งการวินิจฉัยของศาลฎีกาได้ก่อให้เกิดวาทะกรรมในคดีป่าไม้ประโยคหนึ่งว่า ตัดไม้ต้นเดียว ถูกลงโทษหลายกระทง เหตุแห่งการกล่าวเช่นนี้เกิดจากการที่ศาลฎีกาได้วางหลักเรื่องการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทงกรณีความผิดต่อกฎหมายป่าไม้ในลักษณะนี้ไว้เป็นเวลานานแล้ว ก่อนที่จะมีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกาขึ้นเสียอีก การที่ศาลฎีกาวางหลักในเรื่องดังกล่าวไว้แล้ว เมื่อมีปัญหาดังกล่าวขึ้นสู่การพิจารณาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา จึงได้วินิจฉัยยืนตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่มีมาแต่เดิมซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ศาลฎีกายึดถือเป็นหลักการสำคัญ คงมีเพียงบางกรณีเท่านั้นที่เป็นการวางหลักการใหม่ ผู้ศึกษาขอสรุปหลักสำคัญ ๆ เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1.7.1 การกระทำความผิดฐานทำไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต ฐานแปรรูปไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต ฐานมีไม้หวงห้ามแปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต ฐานมีไว้ในครอบครองซึ่งไม้หวงห้ามอันยังมิได้แปรรูป ฐานมีเลื่อยโซ่ยนต์ไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับใบอนุญาต และฐานรับไว้ซึ่งเลื่อยโซ่ยนต์อันเป็นของที่ยังมิได้เสียค่าภาษี ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 27 ทวิ แม้โจทก์บรรยายฟ้องว่ากระทำผิดในวันเวลาเดียวกัน เป็นความผิด 5 กระทง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4858/2550, 737/2550, 7135/2553, 6832/2552, 6651/2550, 4858/2550, 4474/2550, 737/2550)

1.7.2 ความผิดฐานบุกรุกยึดถือครอบครองป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต ฐานทำไม้หวงห้ามในป่า เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ หรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า แม้เป็นการกระทำผิดต่อกฎหมายหลายฉบับ เป็นความผิดกรรมเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2291/2551, 4474/2550, 2097/2542)

1.7.3 ความผิดฐานบุกรุกยึดถือครอบครองป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต กับความผิดฐานทำไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต เดิมศาลฎีกาวางหลักमतตลอดว่าเป็นความผิดกรรมเดียว เช่นตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7175/2553, 7135/2553, 6832/2552, 2291/2551, /6651/2550, 4474/2550 และที่ 4857/2550 แต่ต่อมามีการเปลี่ยนแนวไปเป็นลักษณะที่ว่ากรณีมีพื้นที่บุกรุก

²² ศาสตราจารย์เต็ม สมิตินันท์. (2544). ศึกษาเรื่องวงศ์และสกุลของไม้แต่ละชนิดใน หนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย

มาก และมีต้นไม้ถูกตัดฟันทำลายมาก ซึ่งเห็นได้ชัดว่าไม่น่าจะกระทำในวันเดียวกันได้ อาจเป็นความผิด 2 กรรมต่างกันได้ แม้โจทก์จะบรรยายฟ้องว่ากระทำผิดในวันเวลาเดียวกันก็ตาม เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16266/2556 และที่ 390/2554 ซึ่งเป็นคดีที่พนักงานอัยการโจทก์บรรยายฟ้องแยกข้อชัดเจนเป็นข้อ ๆ โดยบรรยายว่ากระทำผิดฐานบุกรุกป่ากรรมหนึ่ง และบรรยายในข้อต่อไปว่าภายหลังจากกระทำผิดฐานบุกรุกในข้อแรกแล้วจำเลยทำไม้โดยการตัดไม้อีกเป็นจำนวนมาก ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมวินิจฉัยว่า การกระทำของจำเลยเป็นความผิดฐานบุกรุกยึดถือครอบครองกันสร้างแผ้วถางที่ป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต และฐานทำไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต ต่างกรรมต่างวาระกัน

1.7.4 ความผิดฐานมีไม้สักแปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต กับฐานมีไม้อื่นแปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาตในคราวเดียวกัน เป็นความผิดกรรมเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4147/2540, 3921/2544, 577/2532, 3168/2531)

1.7.5 ความผิดฐานตั้งโรงงานแปรรูปไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 อันเป็นกรรมเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3080/2524)

1.7.6 ความผิดฐานทำไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า กับฐานเก็บหาของป่า และฐานมีของป่าหวงห้ามไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5404/2550)

1.7.7 การทำไม้ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชนแล้วลักไม้ขึ้นไปในคราวเดียวกัน เป็นความผิดกรรมเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3986-7/2552)

1.7.8 ความผิดฐานมีเลื่อยโซยนต์ไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับใบอนุญาต กับฐานรับเลื่อยโซยนต์ไว้ในครอบครองโดยรู้ยู่ว่าเป็นของไม่เสียภาษีอากร เป็นความผิดกรรมเดียวกันและต้องลงโทษบทหนักตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ซึ่งศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมวินิจฉัยว่า การพิจารณาราคาเป็นบทหนักกว่ากัน ให้พิจารณาราคาเลื่อยโซยนต์ของกลางที่ศาลสั่งริบเป็นข้อสำคัญ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2320/2552, 8248/2551, 4857/2550, 1112/2556, 20428/2555)

1.7.9 ความผิดฐานมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครอง กับฐานค้าสัตว์ป่าเป็นความผิดกรรมเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4103/2547)

1.7.10 ความผิดฐานล่าสัตว์ป่า กับฐานครอบครองสัตว์ป่า เป็นความผิด 2 กรรม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4737/2545, 2097/2542)

1.7.11 ความผิดฐานนำไม้เก่าเคลื่อนที่ตาม ม 39 ตรี วรรค หนึ่ง , 71 ทวิ กับฐานมีไว้ในครอบครองซึ่งไม้หวงห้าม เป็นความผิดต่างกรรมกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7502/2547)

1.8 โทษริบทรัพย์สิน

ปัญหาที่ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมมักจะต้องวินิจฉัยอันเป็นปัญหาข้อปลีกย่อยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาว่าทรัพย์ใดเป็นทรัพย์ที่ต้องริบหรือไม่ กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ทุกฉบับที่ได้ศึกษาจะมีบทบัญญัติในเรื่องริบทรัพย์ไว้โดยเฉพาะแล้ว โดยบัญญัติให้ริบบรรดาไม้ของป่า อาวุธ เครื่องมือ เครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลที่ได้มาหรือใช้ในการกระทำผิด หรือมีไว้ในเนื่องในการกระทำผิด จึงต้องพิจารณาโดยอาศัยหลักตามกฎหมายดังกล่าวซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะเป็นหลัก แต่ก็ไม่มีข้อห้ามว่าหากไม่อาจริบทรัพย์ตามบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะดังกล่าวได้แล้ว ไม่อาจนำบทบัญญัติทั่วไปในเรื่องโทษริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 – 34 มาใช้ได้ จึงสามารถนำหลักกฎหมายทั่วไปมาบังคับได้ด้วย มีคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมวินิจฉัยในปัญหานี้อยู่หลายกรณี คือ

1.8.1 คดีชาวเขานำรถกระบะไปบรรทุกกล้วยไม้ป่าออกจากป่าจำนวน 320 ต้น น้ำหนัก 31 กิโลกรัม แล้วถูกจับดำเนินคดีฐานครอบครองของป่าหวงห้าม มีปัญหาขึ้นสู่ศาลฎีกาว่า จะริบรถกระบะซึ่งเป็นยานพาหนะที่ใช้ขนกล้วยไม้ป่าหรือไม่ ศาลฎีกาโดยมติที่ประชุมใหญ่วินิจฉัยให้ริบรถกระบะที่ใช้บรรทุกกล้วยไม้ป่า โดยเห็นว่า แม้ศาลจะสั่งริบรถกระบะของกลางตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 29 ทวิ ไม่ได้ เนื่องจากมาตรา 74 ทวิ ไม่ได้บัญญัติให้ศาลมีอำนาจริบยานพาหนะที่ใช้ในการกระทำผิดตามมาตรา 29 ทวิ โดยตรง แต่ก็ไม่มีบทบัญญัติใดที่แสดงให้เห็นว่าไม่ต้องการให้นำบทบัญญัติในภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ ศาลจึงริบรถกระบะได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 (1) (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 11260/2553 ประชุมใหญ่)

1.8.2 ยานพาหนะที่ศาลริบนี้ นอกจากศาลริบรถยนต์หรือรถกระบะซึ่งเป็นรถขนาดใหญ่ที่นำมาใช้กระทำผิดแล้ว หากนำรถจักรยานยนต์มาใช้ในการกระทำความผิดต่อกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศาลจะริบหรือไม่ มีคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมวินิจฉัยในคดีที่จำเลยใช้รถจักรยานยนต์ขนไม้หวงห้าม ว่าศาลริบรถจักรยานยนต์ที่ใช้เป็นยานพาหนะขนไม้ไม่ได้ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ มาตรา 74 ทวิ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9981/2559) แม้ไม่ปรากฏว่ามีการตัดแปลงรถจักรยานยนต์ดังกล่าวก็ตาม

1.8.3 ความผิดที่เกิดขึ้นในเขตอุทยานแห่งชาตินั้น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มาตรา 22 มีบทบัญญัติว่า “ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้น ๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติ หรือทำให้สิ่งนั้น ๆ กลับคืนสู่สภาพเดิม แล้วแต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือเพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเองนั้น ”

เคยมีคดีบุกรุกยึดถือครอบครองป่าในเขตอุทยานแห่งชาติและสร้างบ้านพักตากอากาศในที่ดินที่บุกรุก โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษและขอให้รับบ้านพักตากอากาศดังกล่าว ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมเห็นว่า พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ฯ มาตรา 22 มีเจตนารมย์ให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไป ไม่มีเจตนารมย์ให้รับ จึงไม่รับสิ่งปลูกสร้างบ้านพักตากอากาศ แต่สั่งให้รื้อถอนออกไป โดยวางหลักว่า แม้โจทก์มีคำขอให้รับบ้านพักตากอากาศ ศาลไม่รับโดยสั่งให้รื้อได้ ไม่ถือว่าพิพากษาเกินคำขอ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 192 วรรคหนึ่ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2291/2551)

1.9 คำขอในวิธีอุทธรณ์ของโทษ

ในความผิดฐานบุกรุกยึดถือครอบครองป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต พระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ฯ (ก่อนมีการแก้ไขโดยพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559) มีบทบัญญัติพิเศษให้อำนาจศาลสั่งให้ผู้กระทำผิดออกไปให้พ้นจากพื้นที่ป่าที่ยึดถือครอบครองโดยบัญญัติในทำนองเดียวกันว่า ในกรณีที่มีคำพิพากษาชี้ขาดว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรานี้ ถ้าปรากฏว่าบุคคลนั้นได้ยึดถือครอบครองป่าที่ตนได้กระทำความผิด ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำผิด คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวารของผู้กระทำผิด ออกไปจากป่านั้นได้ด้วย แนวคำพิพากษาศาลฎีกามีการพัฒนาไปดังนี้

1. เดิมแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักว่า ศาลจะสั่งตามคำขอนี้ได้ต้องเป็นกรณีที่มีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดตามมาตราดังกล่าว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2851/2552, 10680/2553, 1911/2546)

2. แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกาวางหลักใหม่ว่า แม้ศาลพิพากษายกฟ้องเพราะขาดเจตนา ศาลก็มีอำนาจสั่งให้จำเลย บริวาร หรือผู้ที่ครอบครองป่าที่เกิดเหตุให้ออกจากป่าได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13241/2556) (ไม่ลงย่อ)

3. แนวตามคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมแนวใหม่ที่สำคัญอีกกรณี คือ แม้โจทก์ไม่มีคำขอให้ให้ออกจากป่า ศาลก็สั่งให้จำเลยรวมทั้งบริวารออกไปจากป่าที่เกิดเหตุได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6984/2557)

4. การที่ศาลสั่งให้ออกจากป่าที่ยึดถือครอบครองนั้น ย่อมหมายถึงให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5332/2550) และ

5. เคยมีปัญหาว่า คำสั่งของศาลในส่วนที่สั่งให้จำเลย คนงาน ผู้รับจ้าง ผู้แทน และบริวาร ออกจากป่าที่เกิดเหตุ เป็นโทษอาญา หรือตกอยู่ในบังคับของบทบัญญัติว่าด้วยกำหนดเวลาล่วงเลยการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 98 หรือไม่ หากมีกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลจนศาลมีคำพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้ว เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติเรื่องการบังคับคดีตามคำขอดังกล่าวไว้โดยเฉพาะ การบังคับคดีในส่วนดังกล่าวจึงต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการบังคับคดีมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 15 (ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 185 - 195/2511,4053/2532,1958 /2549) กล่าวคือ โจทก์ต้องขอตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีไปดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล

ปัญหาคือ ในส่วนที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 (เดิม) บัญญัติให้บังคับคดีภายใน 10 ปีนับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งโจทก์ต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดีภายในกำหนดเวลาดังกล่าวนั้น จำเลยซึ่งเป็นผู้กระทำผิดจะอ้างว่าไม่มีการบังคับคดีภายใน 10 ปี จำเลยจึงไม่ต้องออกไปจากที่เกิดเหตุได้หรือไม่

แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกาได้วางหลักว่า คำสั่งของศาลในส่วนนี้เป็นส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาคดีอาญา เมื่อศาลมีคำสั่งให้จำเลยและบริวารออกจากป่าที่ยึดถือครอบครองแล้ว ศาลขอที่จะบังคับคดีให้จำเลยปฏิบัติตามคำพิพากษาโดยไม่ชักช้า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 วรรคหนึ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงระยะเวลาบังคับคดีภายใน 10 ปี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 เนื่องจากจำเลยไม่อาจอ้างอายุความใด ๆ มายันต่อรัฐได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 18918/2555,1958/2549)

2. ความรับผิดทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม

นับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลฎีกา มีคดีเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งในการก่อความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นสู่การพิจารณาของแผนก ฯ เป็นจำนวนมาก ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงเฉพาะคดีที่มีปัญหาในการวินิจฉัยที่สำคัญ ๆ คือ

2.1 ความรับผิดในกรณีความเสียหายเกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ

มีคดีตัวอย่าง ดังนี้

1. คดีที่ส่วนราชการกรมป่าไม้ หรือกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ทำลายทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในการเรียกค่าเสียหายให้ผู้กระทำรับผิดชอบคดีใช้ มักจะใช้รูปแบบการคำนวณความเสียหายในลักษณะแบบจำลองซึ่งเป็นสูตรสำเร็จทางคณิตศาสตร์ที่ได้ผ่านการวิจัยมานาน นำมาใช้เรียกค่าเสียหายเหมือนกันทั้งประเทศ ประกอบด้วยค่าเสียหายทางอ้อมโดยคิดคำนวณการสูญเสียธาตุอาหารในดิน จำนวนธาตุอาหารที่ลดลง ความเสียหายจากดินไม่ดูดซับน้ำ สูญเสียการแผ่กระจายรังสีจากดวงอาทิตย์ ดินสูญหาย อากาศร้อนขึ้น ความเสียหายที่ฝนตกน้อยลง และความเสียหายทางตรงซึ่งเป็นค่าเสียหายของค่าเนื้อไม้และของป่าในพื้นที่ โดยคิดคำนวณเป็นปริมาตรและนำมาคูณด้วยราคากลางของไม้ที่ซื้อขายกันในท้องตลาด แต่ข้อเท็จจริงในแต่ละคดีกลับปรากฏว่า โจทก์หรือส่วนราชการนั้นๆ ไม่มีข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เกิดเหตุก่อนถูกทำลายมาเป็นฐานในการคำนวณความเสียหาย โดยรายงานการวิจัยของโจทก์เป็นการจัดทำขึ้นโดยรวบรวมผลงานวิจัยจากที่ต่างๆ มีพื้นฐานการคิดคำนวณมูลค่าความเสียหายจากการประเมินผลกระทบที่เกิดจากการทำลายป่าในพื้นที่อื่นซึ่งมีสภาพแตกต่างจากสภาพพื้นที่ในที่เกิดเหตุ ทั้งสภาพดิน ประเภทของพันธุ์ไม้ พืชป่า ภูมิอากาศ และภูมิประเทศ ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมจึงได้วางหลักวินิจฉัยว่า เมื่อโจทก์ไม่มีข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่เกิดเหตุก่อนที่จะถูกทำลายมาเป็นฐานในการคำนวณ

ความเสียหาย การกำหนดให้จำเลยรับผิดชอบในค่าเสียหายจากสูตรที่คำนวณตามแบบจำลองนั้น จึงไม่เป็นธรรมแก่จำเลยผู้ก่อความเสียหาย เห็นควรกำหนดค่าเสียหายให้โจทก์ตามสมควรแก่พฤติการณ์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8219/2557, 12500/2558, 14420-14421/2558)

2. คดีแม่ชีบังกช เป็นคดีที่กรมป่าไม้ดำเนินคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายจากการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติป่าวังใหญ่และป่าแม่น้ำน้อย อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี โดยก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างกระจายทั่วบริเวณเขากวาง เช่น อาคารพระมหาเจดีย์องค์ใหญ่ บันไดทางขึ้นพระมหาเจดีย์สูง 30 เมตร ศาลาปฏิบัติธรรม โรงครัว ศาลาบำเพ็ญธรรม รวมเนื้อที่ที่บุกรุกทั้งหมดประมาณ 520 ไร่ โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมรวม 78 ล้านบาท ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมพิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ภาค 7 โดยเห็นว่า การกระทำของจำเลยก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่การประเมินมูลค่าความเสียหายทางตรงของโจทก์ซึ่งนำข้อมูลปริมาตรไม้และของป่าจากป่าอื่น ๆ มาคำนวณเพื่อเรียกค่าเสียหายทางตรงจากจำเลยตามจำนวนเนื้อที่ที่ครอบครองทั้งหมด ไม่ถูกต้องเป็นธรรมแก่จำเลย อย่างไรก็ตาม คดีนี้ ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมเห็นว่า การบุกรุกแผ้วถางป่าของจำเลยก่อให้เกิดความเสียหายทางอ้อมตามจำนวนที่โจทก์ฟ้องเรียกร้อง พิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบค่าเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมรวม 57 ล้านบาทเศษ ซึ่งคดีนี้ถือว่าเป็นคดีที่ศาลฎีกากำหนดค่าสินไหมทดแทนจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติสูงมากคดีหนึ่ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9978/2559)

3. ปัญหาว่ากรณีโจทก์ตั้งรูปฟ้องเป็นคดีละเมิด ไม่ได้ตั้งรูปฟ้องคดีให้รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 นั้น ศาลจะมีอำนาจนำบทบัญญัติของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มาปรับแก้คดีได้หรือไม่ ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมวินิจฉัยว่า ศาลมีอำนาจปรับข้อเท็จจริงเข้ากับกฎหมายที่ถูกต้องเพื่อวินิจฉัยคดีได้ และปรับข้อเท็จจริงตามฟ้องโจทก์เข้ากับข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฯ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1396/59)

4. การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ทำลายป่านั้น เป็นการกระทำฝ่าฝืนต่อกฎหมายมีความรับผิดชอบทั้งในทางอาญาและทางแพ่ง และเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ซึ่งมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ว่า ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจะต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ปัญหาว่า ในการฟังข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเนื้อที่ที่บุกรุกในคดีอาญานั้น ศาลในคดีแพ่งต้องฟังข้อเท็จจริงตามคดีอาญาด้วยหรือไม่ เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3729/2553 ซึ่งผ่านการพิจารณาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อมวินิจฉัยว่า คดีอาญาฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยกระทำผิดเป็นเนื้อที่เท่าใด คดีแพ่งต้องถือข้อเท็จจริงตามนั้น แต่ภายหลังมีคดีที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ฟ้องจำเลยผู้บุกรุกที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติให้รับผิดชอบทางแพ่ง โดยในสวนคดีอาญามีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยกระทำผิดจริง ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญาที่ศาลในคดีส่วนแพ่งต้องถือตาม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 หมายถึงข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นโดยตรงที่เป็นประเด็นสำคัญ มิใช่ประเด็น

ปลีกย่อย การฟังข้อเท็จจริงโดยถือตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีส่วนอาญาว่า จำเลยบุกรุกที่ดินเนื้อที่ 2 ไร่ โดยไม่รับฟังพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบในคดีนี้เป็นการผิดต่อกฎหมาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10242/2556) ซึ่งคดีนี้ไม่ผ่านการพิจารณาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา เมื่อมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยแตกต่างกันเช่นนี้ หากมีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมอีก ศาลฎีกาจะถือหลักการตีความตามแนวคำพิพากษาในปัญหานี้อย่างไร คงต้องรอฟังคำพิพากษาศาลฎีกาต่อไป

5. ปัญหาว่า การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีอายุความฟ้องคดีกี่ปีนั้น ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมวินิจฉัยว่า อายุความในการฟ้องเรียกให้ผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มาตรา 97 ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงต้องใช้อายุความทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 คือมีอายุความ 10 ปี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 14700/2557)

2.2 ความรับผิดชอบความเสียหายจากมลพิษ

มีคดีตัวอย่าง คือ

คดีคลิตี้ คือตัวอย่างคดีที่ชาวบ้านรวมตัวกันฟ้องเรียกร้องให้จำเลยรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มาตรา 96 คดีนี้โจทก์ซึ่งเป็นชาวบ้านหมู่บ้านคลิตี้ยกหลักการเรื่องสิทธิชุมชนขึ้นกล่าวอ้างในคำฟ้องโดยฟ้องโรงเต่งแร่ที่ปล่อยสารตะกั่วปนเปื้อนลำห้วยคลิตี้เป็นจำเลย เป็นการฟ้องผู้ก่อมลพิษเพื่อปกป้องสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รวมทั้งฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในการได้รับสารตะกั่วเข้าสู่ร่างกายจากการอุปโภคและบริโภคน้ำและสัตว์น้ำในลำห้วยจนเจ็บป่วยล้มตาย และคำขอที่สำคัญของโจทก์ข้อหนึ่งคือ ขอให้จำเลยซึ่งเป็นบริษัทเอกชนผู้ก่อมลพิษแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ ซึ่งศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมได้วางหลักในคดีสิ่งแวดล้อมที่สำคัญโดยให้ชาวบ้านมีอำนาจฟ้องได้โดยถือว่าถูกโต้แย้งสิทธิ จึงมีสิทธิฟ้องให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนได้ และเห็นว่าการที่โจทก์ฟ้องขอให้บังคับจำเลยแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้โดยนำแร่ตะกั่วที่ตกค้างในลำห้วยออกไปให้หมดนี้เป็นคำขอเพื่อประโยชน์ของโจทก์และชาวบ้านในหมู่บ้านเป็นการฟ้องในฐานะชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมพิพากษาให้จำเลยแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้จนกว่าลำห้วยจะกลับมามีสภาพที่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของทางราชการ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15219/2558)

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

จากผลการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า ศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อมได้พัฒนาหลักกฎหมายว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมากพอสมควร ดังนั้น ในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม นอกจากผู้พิพากษาต้องมีความเข้าใจในหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นกฎหมายพิเศษให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว ต้องค้นคว้าศึกษาแนวคำพิพากษาศาลฎีกาประกอบการพิจารณาพิพากษาด้วย

2. ข้อเสนอแนะ

5.1 ในคดีที่จำเลยต่อสู้คดีโดยอ้างหลักการเรื่องสิทธิชุมชน เช่น จำเลยที่เป็นชาวไทยภูเขา นั้น จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า แม้ศาลชั้นต้นจะพิพากษายกฟ้องไม่ลงโทษจำเลยแล้ว จำเลยก็ยังอุทธรณ์ฎีกาโดยต่อสู้ในเรื่องสิทธิชุมชนให้ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาวางหลักอยู่เสมอ ดังนั้น ศาลชั้นต้นควรพิจารณาให้มีการสืบพยานในเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนที่จำเลยยกขึ้นต่อสู้ในคดีด้วย หากคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูง ศาลสูงจะได้มีข้อเท็จจริงที่เป็นข้อมูลต่าง ๆ รอบด้าน เพื่อใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยไม่ต้องเสียเวลาย้อนสำนวน

5.2 ในคดีที่จำเลยนำสืบแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศโดยนำผู้เชี่ยวชาญมาเบิกความประกอบ ควรรับฟังคำเบิกความพยานผู้เชี่ยวชาญด้วยความระมัดระวัง

5.3 ในคดีป่าไม้ หากปรากฏว่าไม้หวงห้ามตามฟ้องหรือตามที่พิจารณาได้ความมีชื่อไม่ตรงกับไม้หวงห้ามตามพระราชบัญญัติป่าไม้ ฯ หรือตามบัญชีท้ายพระราชกฤษฎีกากำหนดไม้หวงห้าม พ.ศ. 2530 ควรพิจารณาด้วยว่าเป็นไม้หวงห้ามหรือไม่โดยสามารถศึกษาค้นคว้าชื่อชนิดไม้ต่าง ๆ ได้จากหนังสือ ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย ของศาสตราจารย์เต็ม สมิตินันทน์

5.4 ในการพิจารณาคดีของศาล ควรพิจารณาคำฟ้องของพนักงานอัยการโจทก์ด้วยว่า บรรยายคำฟ้องครบองค์ประกอบความผิดหรือไม่ หากคำฟ้องบรรยายข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายไม่ครบองค์ประกอบความผิด ไม่ควรพิพากษาลงโทษจำเลยในความผิดนั้น

บรรณานุกรม

ศาสตราจารย์จิติ ติงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 10, สำนัก
อบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2546.

พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา, กฎหมายว่าด้วยการจัดเก็บภาษีท้องถิ่น การบริหารท้องถิ่น สำหรับนัก
บริหารภาครัฐและเอกชน.

เสน่ห์ จามริก, อ่างใน จรัญ โฆษณานันท์ สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน ปรัชญา กฎหมายและความ
เป็นจริงทางสังคม, กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์นิติธรรม 2545.

กิตติศักดิ์ ปรกติ, สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน, กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์วิญญูชน
มีนาคม 2550.

มานิตย์ จุมปา, รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่, กรุงเทพมหานคร, มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา
พิมพ์ครั้งที่ 1 ตุลาคม 2541.

โสภณ ตะโชติพันธุ์และคณะ, รายงานฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการวิจัยเพื่อการปรับปรุงกฎหมาย
ตามยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาคความยากจนกรณีกลุ่มกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ คณะบุคคลจัดการทรัพยากร มีนาคม 2550.

รายงานผลการศึกษาวิจัยโครงการศึกษาวิจัยกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและ
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติระยะที่หนึ่ง คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 26/2550 (เป็นพิเศษ) วันที่ 15 มิถุนายน 2550
อ่างในเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คณะกรรมาธิการวิสามัญ
บันทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ.

วนิดา พรไพบูลย์, คำอธิบายกฎหมายที่ดินและป่าไม้ เอกสารสิทธิในที่ดินและการตรวจพิสูจน์
สิทธิในที่ดิน กองนิติการ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 11
มีนาคม 2557, บริษัทกรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด.

ทรงธรรม สุขสว่าง, ผู้อำนวยการส่วนศึกษาและวิจัยอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องแนวคิดการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อประยุกต์ใช้ในการพิสูจน์ค่าเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม เอกสารโครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.

ประยูทธ ไชยพิน, บทบาทศาลฎีกาต่อการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยทรัพยากรป่าไม้ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาลัทธิธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2551)

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, องค์ความรู้นิเวศวิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่า (วิทยานิพนธ์ของการศึกษาลัทธิธรรมมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา พ.ศ. 2534).

สมเกียรติ จำลอง, ตำนานการอพยพของกะเหรี่ยงในเขตจังหวัดอุทัยธานีและใกล้เคียง ปกฤษกะชาวเขา สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กันยายน 2539.

ศาสตราจารย์เต็ม สมิตินันท์, หนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย.

พิเชษฐ์ เมลาณนทร์และคณะ, คู่มือตุลาการด้านคดีสิทธิชุมชน กฎหมายสังคม.

พระนามและรายนามอธิบดีกรมป่าไม้ www.forest.go.th.

<http://prachatai.com>journal>2008/05>.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ - นามสกุล	นายประยุทธ ไชยพิณ
ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา
คุณวุฒิการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต (มหาวิทยาลัยรามคำแหง) นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ประกาศนียบัตรธรรมภิบาลสิ่งแวดล้อมสำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 2 (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม)
ประสบการณ์การทำงาน	ผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตลิ่งชัน

การพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อม
: ศึกษาเฉพาะกรณีมีปัญหาสู่แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา

ประยุทธ์ ไชยพิณ

เอกสารวิชาการรายบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 16
วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม
สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
สำนักงานศาลยุติธรรม
พ.ศ. 2560

การพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อม
: ศึกษาเฉพาะกรณีมีปัญหาสู่แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา

ประยุทธ์ ไชยพิณ

เอกสารวิชาการรายบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 16
วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม
สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
สำนักงานศาลยุติธรรม
พ.ศ. 2560

วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม
สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
สำนักงานศาลยุติธรรม

ของ

ประยุทธ์ ไชยพิณ

เรื่อง

การพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อม
: ศึกษาเฉพาะกรณีมีปัญหาสู่แผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 16
เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2560

.....
(นายน้ำเพชร ปานะถึก)
ผู้พิพากษาศาลฎีกา
ประธานกรรมการอำนวยการอบรม

.....
(นายวิวัฒน์ วงศกิตติรักษ์)
ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ
กรรมการที่ปรึกษา

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
3. ขอบเขตของการศึกษา	2
4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	2
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	3
1. ความหมายของคำว่า อนุรักษ์	3
2. ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้	3
2.1 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484	4
2.2 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ. ศ. 2507	5
2.3 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535	6
2.4 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504	7
2.5 พระราชบัญญัติเลื่อยโซ่ยนต์ พ.ศ. 2545	7
3. การกำหนดความผิดอันเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	9
3.1 ความผิดที่กระทำในพื้นที่ป่าซึ่งไม่ใช่เขตพื้นที่อนุรักษ์	9
3.2 ความผิดที่กระทำในพื้นที่ป่าอนุรักษ์	10
4. สิทธิชุมชน	11
4.1 ความหมายของสิทธิชุมชนในประเทศไทย	11
4.2 การรับรองสิทธิชุมชนตามกฎหมายของประเทศไทย	12
4.3 สิทธิชุมชนในต่างประเทศ	12
5. หลักและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	14
5.1 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518	14
5.2 พระราชบัญญัติภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2508	15
5.3 โทษริบทรัพย์สิน	16
5.4 คำขอในวิธีอุปกรณ์ของโทษ	18
5.5 หลักกฎหมายอาญาเรื่องการกระทำผิดหลายบทหลายกระทง	19
5.6 หลักผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา	19
5.7 หลักการบรรยายฟ้องคดีอาญา	20
5.8 มติคณะรัฐมนตรีวันที่ 30 มิถุนายน 2541	20
5.9 สิทธิในที่ดิน	21

6. ความรับผิดชอบทางแพ่ง	22
6.1 ความรับผิดชอบทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	23
6.2 ความรับผิดชอบทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535	24
6.3 แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในการประเมินค่าเสียหายที่เกิดแก่ ทรัพยากรธรรมชาติ	24
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	26
1. ระเบียบวิธีวิจัย	26
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล	26
3. การวิเคราะห์ข้อมูล	26
บทที่ 4 แนวคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีสิ่งแวดล้อม	27
1. ความรับผิดชอบอาญา	27
1.1 อำนาจฟ้อง	27
1.2 การบรรยายฟ้อง	27
1.3 สิทธิชุมชน	30
1.4 การกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	32
1.5 ข้อต่อสู้ที่จำเลยมักยกขึ้นอ้างในคดีสิ่งแวดล้อม	33
1.6 การทำไม้ในที่ดินกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง	35
1.7 การกระทำความผิดหลายบทหรือหลายกระทง	36
1.8 โทษริบทรัพย์สิน	38
1.9 คำขอในวิธีอุปกรณ์ของโทษ	39
2. ความรับผิดชอบทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อม	40
2.1 ความรับผิดในกรณีความเสียหายเกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ	40
2.2 ความรับผิดต่อความเสียหายจากมลพิษ	42
บทที่ 5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ	43
1. บทสรุป	43
2. ข้อเสนอแนะ	43
บรรณานุกรม	
ประวัติผู้ศึกษา	